

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์แห่งชนชาติลาว (History of Laos)

หัวข้อเรื่อง

1. ประวัติศาสตร์ชนชาติลาว (ยุคแรก - ค.ศ. 1892)
2. อาณานิคมฝรั่งเศส (ค.ศ. 1893 - ค.ศ. 1945)
3. ขบวนการประเทศลาว (ค.ศ. 1946 - ค.ศ. 1974)
4. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ค.ศ. 1975 - ปัจจุบัน)
5. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

แนวความคิด

1. ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เกิดซ้ำรอยได้ ความผิดพลาดในอดีตของแต่ละยุคประวัติศาสตร์จะเป็นบทเรียนที่สำคัญในก้าวต่อไป สำหรับประวัติศาสตร์ในอดีตของไทยที่เคียงคู่ไปกับประเทศเพื่อนบ้าน
2. ผลของสงครามและความขัดแย้ง เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ทั้งชีวิต ทรัพย์สิน ขวัญกำลังใจ และอนาคต

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาจบแล้ว จะทำให้นักศึกษา

1. เข้าใจวิธีการวางกลยุทธ์เพื่อความอยู่รอดของชาติเล็กๆ ท่ามกลางกระแสความรุนแรงและความขัดแย้ง
2. ผูกพันและเคารพในความเป็นเอกภาพ เชื่อมั่นในความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันของทุกชนชาติ

1. ประวัติศาสตร์ชนชาติลาว (ยุคแรก - ค.ศ. 1892)

ลาวและไทยเป็นชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่ก่อน และเคยเป็นคู่แข่งรบสู้กับจีนและอินเดียมาด้วยกัน มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 4,000 ปี และเพิ่งจะแยกชนชาติลาวกับไทยในศตวรรษที่ 7 จึงนับได้ว่าชาติลาวและชาติไทย มีประวัติศาสตร์ที่เคียงคู่กันมายาวนานตั้งแต่โบราณกาล

ก่อนอาณาจักรล้านช้าง

ในสมัย 5,500 ปีที่ผ่านมา ชาติลาวได้ตั้งถิ่นฐานภูมิสำเนา อยู่แถบภูเขาอัลไตซึ่งติดกับไซบีเรีย และมองโกเลียในปัจจุบัน ในสมัยนั้นชาติจีนยังเลี้ยงสัตว์ และปลูกผักอยู่ แถบทะเลสาบแคสเปียน ต่อมาชาติลาวได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบแม่น้ำเหลือง หรือฮวงโห และสถาปนาชื่อของตนเองว่า "อ้ายลาว" ซึ่งภาษาจีนเรียกว่า "ลาวเกีย" หลังจากนั้น จีนได้อพยพจากทะเลสาบแคสเปียนมารุกรานลาว จนถึงสมัย 4,170 ปีที่ผ่านมาลาวและจีนจึงมีเขตแดนติดต่อกันโดยจีนได้ครอบครองภาคเหนือของลาว ปัจจุบันยังมีหลักฐานปรากฏที่บ้านหิน เมืองหินของลาว ส่วนลาวได้ตั้งอาณาจักรอ้ายลาว อยู่แถบแม่น้ำโขง ลงมาทางใต้ และยึดครองผืนแผ่นดินนั้น ซึ่งเป็นแคว้นเสฉวน แคว้นชู่เป่ แคว้นยูนนาน และแคว้นอันฮุย ในประเทศจีนปัจจุบัน อีกทั้งการแต่งงานกันระหว่างสองชาติ เป็นเหตุให้จีนแลกเปลี่ยนการทูตกับลาว เมื่อ 3,900 ปีที่ผ่านมาแล้ว โดยส่งทูตจีน ชื่อ มงตี้ มาเมืองป่า (จุงกิง ปัจจุบัน) ต่อมา จีนได้แผ่อิทธิพลการเมืองของตนออกไป และได้ยึดดินแดนลาวไปที่ละน้อยจนหมดสิ้นรวมทั้งเมืองจุงในสมัยก่อนคริสตกาล 800 ปี

พระมหากษัตริย์ลาว ชื่อ พระเจ้าขุนเมือง ผู้ปกครองอาณาจักรอ้ายลาว ในแคว้นยูนนาน ได้สถาปนานครขุนเมือง (ภาษาสิบสองพันนาว่า "ขุนเมือง" และภาษาจีนว่า "ขุนมิ่ง") ต่อมาจีนขอผ่านดินแดนอ้ายลาวไปอินเดียเพื่อเผยแพร่ศาสนาขงจื้อ แต่ลาวไม่ยอมให้จีนผ่านไป ด้วยเกรงว่าจะมารุกรานลาวอีก การปฏิเสธของอ้ายลาวนี้ทำให้จีนยกกองทัพมาตีการสู้รบนี้ใช้เวลานานถึง 3 ปีระหว่างพระมหากษัตริย์ลาว คือ พระเจ้าขุนเมือง และกษัตริย์จีน คือ พระเจ้าอู่ตี้ ผลสุดท้ายลาวก็ต้องเสียดินแดนภาคเหนือให้จีนอีก คือ อาณาจักรเพงาย ส่วนอาณาจักรอ้ายลาวยังคงเหลืออยู่แต่ตอนใต้เท่านั้น

เมื่อเสียดินแดนภาคเหนือแล้ว กษัตริย์ลาวองค์ต่อมา คือ พระเจ้าขุนวังเมืองแห่งอาณาจักรเพงายได้รวบรวมไพร่พล ต่อต้านและปลดแอกจากจีน โดยตั้งแนวปลดปล่อยชาติลาวขึ้น และในปีค.ศ. 76 หลานชายของขุนวังเมือง ชื่อ ขุนไฉ่ลาว ได้ก่อตั้งครามศาสนาขึ้นกับจีน เพราะจีนต้องการเผยแพร่ศาสนาขงจื้อมายังดินแดนอ้ายลาว ซึ่งขณะนั้นชุมชนดินแดนอ้ายลาวนับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน สายมองโกเลียและทิเบตอยู่

เมื่อประเทศจีนเกิดความวุ่นวายภายใน สมัยสามก๊ก (ค.ศ. 1 - ค.ศ. 265) ลาวไทย ทั้งหลายจึงฉวยโอกาส รวมกันเป็นชาติเดี่ยว ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 6 รัฐ คือ เมืองควาย ยึดซิก เมืองยี่ม สีหลวง หลวงกุง และหนองแส

การรวมลาวครั้งนี้ ทำให้ลาวอยู่กันอย่างมั่งคั่งได้นานถึง 400 ปี แล้วจึงถอยลงมาทางใต้ตั้งอาณาจักรน่านเจ้า โดยยึดเอาหนองแส หรือเมืองตาลีฟู ซึ่งอยู่ภาคตะวันตกของขุนเมือง เป็นนครหลวงนานถึง 614 ปี คือตั้งแต่ ค.ศ. 649 - ค.ศ. 1263 อาณาจักรน่านเจ้าของลาวรวมกันหลายรัฐ กล่าวคือ 1. รัฐนามเมือง ซึ่งตั้งอยู่ในดินแดนแคว้นยูนนาน (จีน) ถึงแคว้นภูคาม หรือพะโค (พม่า) 2. รัฐยวน เชียงแสน 3. รัฐล้านช้างซึ่งแบ่งออกเป็นสองภาค คือ ภาคน่าน้อย อ้อยหนู (เมืองแกง หรือเทียนเบียนฟูปัจจุบันนี้) และภาคเมืองขวา ล้านช้าง (หลวงพระบาง) 4. รัฐอัสสัม หรือไทใหญ่ (ไทอาหม) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองภาค อัสสัมอยู่ภาคเหนือ และภาคมณีบูร หรือมณีปุระอยู่ภาคใต้

อาณาจักรน่านเจ้าของลาว ได้ถูกแม่ทัพของชาติมองโกล ชื่อ กุบไลข่าน มาตีแตกเมื่อปีค.ศ. 1253 นับแต่นั้นมา อาณาจักรย้ายลาวก็ถูกแบ่งแยกกระจัดกระจาย เผ่าลาวที่ลงมาทางแม่น้ำดำ เรียกตนเองว่า "ไทดำ" เผ่าลาวที่ลงมาทางแม่น้ำโขง เรียกตนเองว่า "ไทลาว" เผ่าลาวที่ลงมาทางแม่น้ำเจ้าพระยา ก็เรียกตนเองว่า "ไทสยาม" ส่วนลาวที่ลงมาทางแม่น้ำสาละวิน ก็เรียกตนเองว่า "ไทยวน" และสำหรับผู้ที่ยังคงค้างอยู่ที่น่านเจ้า สิบสองพันนา ก็เรียกตนเองว่า "ไทเงี้ยว" (ชาน-ฉาน ภาษาจีน แปลว่า ภูเขา ดังนั้น ไทฉวน คือ พวกภูเขา) ส่วนที่เหลือ คือ อัสสัมและมณีปุระ ก็เรียกตัวเองว่า "ไทอาหม" หรือ "ไทใหญ่" (ปัจจุบันอยู่ในอินเดีย)

บรรดาเผ่าลาวต่างๆ ที่มาจากย้ายลาวนี้ ยังมีแค่สามรัฐ ที่ประกาศตนเป็นเอกราช คือ ล้านนา (เชียงใหม่ เชียงใหม่ เชียงราย) ล้านช้าง (เมืองขวาไผ่หนาม เมืองไล้ เมืองแกง) และล้านเพี้ย (สุโขทัย พิษณุโลก อโยธยา) สำหรับเผ่าอื่นๆ นั้น ได้แตกกระจัดกระจายไปทั่ว รวมถึงเมืองพวน เชียงขวาง สิบสองพันนา และเงี้ยวเชียงตุง ฯลฯ

หลังจากอาณาจักรน่านเจ้าได้เสื่อมสลายลง อาณาจักรปกครองโดยพ่อขุนบางกาท้าว ได้รวบรวมไพร่พลลาวไทยร่วมกับขุนศรีอินทราทิตย์ ซึ่งมีพระมเหสี ชื่อ นางเส็กฯ และมีราชบุตร 5 พระองค์ ซึ่งพระองค์ที่ 3 ชื่อ "รามคำแหง" เป็นพระองค์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด โดยพระองค์รามได้แสดงความสามารถ กล้าหาญ และเก่งกาจมาตั้งแต่อายุเพียง 19 ปี โดยพระองค์รามได้เข้าต่อสู้กับเจ้าเมืองฉอด (แม่สอดในปัจจุบัน) และได้รับชัยชนะ

อาณาจักรสุโขทัยจึงได้แผ่ขยายขอบเขตกว้างใหญ่ไพศาลเข้าไปถึงลาวและเวียดนาม รวมถึงทางใต้ไปจนถึงเกาะสุมาตรา ส่วนอาณาเขตทางด้านตะวันตกมีขอบเขตถึงเมืองพะโค (พม่าในปัจจุบัน) โดยแต่งตั้งมะกะโทเป็นผู้ปกครอง ซึ่งเคยพาราชิตาสวรรณเทวีหลบหนีมา ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนหลวงฟ้าริ้วในปีค.ศ. 1286

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช (ดูรายละเอียดข้อ 5) นอกจากจะเป็นนักรบที่เก่งกาจแล้วยังเป็นนักปกครองที่ชาญฉลาด กล่าวคือ ทรงประดิษฐ์อักษรไทยเป็นครั้งแรก โดยใช้ภาษาบาลี และสันสกฤตเป็นพื้นฐานเช่นเดียวกับภาษาลาว

สมัยปีค.ศ. 1253 ที่กบโบลข่านได้เข้ารุกรานน่านเจ้า นั้นตรงกับสมัยอาณาจักรสุโขทัยปกครองโดยพ่อขุนรามคำแหง พระเจ้าพญาลังทிரาช ปกครองเมืองชั้ว ส่วนอาณาจักรล้านนา นั้น พระเจ้าเม็งรายเป็นเจ้าผู้ปกครอง

ส่วนพระเจ้าบรมราชาธิราช ผู้เป็นกษัตริย์ลาว ซึ่งได้มาตั้งอาณาจักรน่านเจ้าตั้งแต่ในศตวรรษที่ 7 นั้น และได้แบ่งเขตดินแดนให้ลูกชายทั้ง 7 ครองเมือง คือ เมืองขวาโดยขุนลอ ซึ่งสืบราชสันตติวงศ์ต่อกันมายาวนาน โดยประวัติศาสตร์ลาวได้บันทึกไว้ว่า "ข้าพระเจ้าขุนบรมราชา ธิราช ปกครองลาวน่านเจ้า หรืออาณาจักรหนองแส" และพงศาวดารล้านช้างหลวงพระบาง ได้กล่าวไว้ว่า "พระเจ้าขุนบรม ซึ่งได้มาจากหนองแสมาทางแม่น้ำคำ จนถึงเมืองแกลง (เดียนเบียนฟู) ด้วยเดินทางโดยช้าง และได้จัดแบ่งดินแดนปกครองให้บุตรชายทั้งเจ็ด" ด้วยเหตุนี้ จึงมีนิทานเล่าสืบต่อกันมาว่า ลาวเกิดมาจากน้ำเต่าปุง เมืองแกลง แต่ความจริง คือ เมืองแกลง เมืองฟ้า ซึ่งอยู่ในประเทศจีน ปัจจุบันนี้

เจ้าฟ้าจ๋ม ทรงเป็นกษัตริย์ลาวองค์แรก ที่รวบรวมอาณาจักรล้านช้าง ตั้งแต่สุโขทัยจรดแม่น้ำคำ และตั้งแต่ผาไทได้สุดจนถึงหลี่ผี พระองค์ยังผูกสัมพันธ์ทางการทูตกับอยุธยาและอันนาม (เวียดนาม) และพระองค์ยังเป็นเชลยประเทศเขมรอีกด้วย นอกจากนี้ เจ้าฟ้าจ๋ม ได้นำพระพุทธศาสนา นิกายหินยาน แบบลังกามาเผยแพร่ พร้อมกับอัญเชิญองค์พระนางมาจากนครม ปัจจุบัน ทางกรมศิลป.ลาว ได้สร้างอนุสาวรีย์เจ้าฟ้าจ๋มไว้สักการะที่กรุงเวียงจันทน์

อาณาจักรล้านช้าง (ค.ศ. 1353 - ค.ศ. 1893)

ในปีค.ศ. 1349 ล้านช้างเป็นรัฐหนึ่ง ล้านนา เชียงใหม่ เป็นอีกรัฐหนึ่ง และล้านพ็ย (หรืออยุธยา) ก็เป็นอีกรัฐหนึ่ง หลังจากเจ้าฟ้าจ๋มถูกเนรเทศไปเมืองน่านแล้ว ลูกชาย คือ สามแสนไท ก็ปกครองแทน พระองค์ได้จัดตั้งกองทัพขึ้นใหม่เป็น กองทัพช้าง กองทัพม้า

กองเสบียง และกองรบ นอกจากนี้ได้ตัดแปลงการปกครองอีกหลายประการ

ในสมัยล้านคำแดง ได้มีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับเลเลยแห่งเวียงคานาม โดยมีเรื่องช้างเผือก เป็นเหตุการณ์ปะทะกันด้านทหาร เกิดศึกระหว่างลาวและแก้ว (ญวน) ในรัชกาลพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว เพราะนายพลแก้ว ตีกอง และบุญกวางชวนได้มารุกรานเมืองพวน เชียงขวาง และหลวงพระบาง นายพลนรสิงห์ นรสาร นรนารายณ์ นรคุณ ได้คุมลี้พลไปต่อสู้แก้ว เจ้าอุปราชตายในสนามรบ กองทัพลาวได้ข้ามแม่น้ำโขงไปเชียงคาน แล้วรวมทัพ ขึ้นมาตีแก้วชนะที่ปากน้ำพวน เหนือปากเลย แก้วได้ถอยขึ้นเมืองทางปากคาน ปากเชียง (กินสุนัขที่บ้านหนึ่งจนหมดบ้าน จนตั้งชื่อว่า บ้านคอนจ้อ ในเวลาต่อมา ซึ่งมาจากคำว่า กอนจ้อ) และภูที่พวกเขาพร้อมพลกันก็เรียกว่า ภูแก้ว ซึ่งกลายมาเป็น ภูเกี้ยว

เมื่อตีกอง และบุญกวางชวน ไปถึงเชียงขวาง กองทัพลาวได้ฆ่าญวนตายทั้งสองคน ประเทศล้านช้างขับไล่แก้วออกไปอย่างมีชัยชนะ และเมื่อพระเจ้าไชยจักรพรรดิสิ้นพระชนม์ลง บุตรชาย ผู้ขับไล่แก้ว จึงได้ก่อพระธาตุขึ้นชื่อว่า "ธาตุชนะสงคราม" ("เมืองชนะคาม" ตรงข้ามเชียงคาน จ.เลยในปัจจุบัน)

ในรัชกาลพระเจ้าโพธิสารราช พระองค์ได้พระราชินีเป็นเจ้าหญิงเชียงใหม่ เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ และราชวงศ์ล้านนาไม่มีผู้สืบราชบัลลังก์ จึงได้อัญเชิญหลานชาย คือ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มาเป็นกษัตริย์ล้านนา ด้วยเหตุนี้ ล้านนาเชียงใหม่ จึงรวมเข้ากับ อาณาจักรล้านช้าง ภายใต้การปกครองของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

ด้านกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าช้างเผือก และพระมหินทรา ได้สู้รบกับพม่าถึง 3 ครั้ง แต่กลัวว่าจะสู้พม่าไม่ได้ จึงร้องขอให้กองทัพลาวไปช่วย ฉะนั้นจึงมีการเซ็นสัญญาผูก พันธมิตรกัน ระหว่างพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชกับพระมหินทรา เพื่อต่อสู้กับพม่าในปีค.ศ. 1560 ต่อมาในปีค.ศ. 1563 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้ย้ายนครหลวงจากเมืองชวามาที่เวียงจันทน์ และเปลี่ยนชื่อเมืองชวาเป็นหลวงพระบาง พระองค์ได้สร้างวัดพระแก้วที่เวียงจันทน์ พระธาตุ หลวง ธาตุสี่สองรัก ธาตุพนม วัดองค์คือ ฯลฯ ขึ้นหลายแห่งทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง

ในช่วงปีค.ศ. 1563 - ค.ศ. 1565 พม่าได้มารุกรานล้านช้างเป็นครั้งแรก พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชถอยทัพไปที่หนองหาน สกลนคร ตั้งกองโจรขึ้นมาแล้วก็ไล่พม่าหนีไป จึงสร้างพระธาตุหลวงขึ้น ต่อมาในปีค.ศ. 1566 พม่าได้มาตีเวียงจันทน์อีกเป็นครั้งที่สอง แต่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ต่อสู้จนพม่าถอยหนี และในปีค.ศ. 1568 - ค.ศ. 1569 อยุธยาถูกพม่าตีหนัก พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ส่งกองทัพลาวไปช่วยกองทัพไทย

ในที่สุด พม่าก็ต้อยุชยาแตก และยึดครองได้ ทำให้ไทยต้องเสียกรุงครั้งที่ 1 ในปีค.ศ. 1569 ต่อมา พม่าได้มาตีล้านช้างเป็นครั้งที่สาม และพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ถอยทัพไปตั้งรับสู้รบแบบกองโจร อยู่ที่ปากงึม ต่อมาได้เข้าโจมตีพม่า และล้อมค่ายพม่าอยู่ 3 เดือนจนพม่าถอยหนี พม่าเจ็บใจจึงเอาชวาน ฟันป่าพระองค์คือ ที่หนองคาย

ในปีค.ศ. 1571 พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ได้ไปปราบกบฏเผ่าซาที่แขวงทางใต้ แล้วก็หายตัวไปโดยไม่ร่องรอย สามปีต่อมา พระเจ้าบุเรงนองแห่งพม่าได้มาตีล้านช้างและเข้าเวียงจันทน์ได้อย่างง่ายดาย บุตรชายของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช คือ เจ้าหน่อแก้วกุมาร ถูกพม่าจับตัวไปเป็นเชลยจนอายุได้ 20 ปีในปีค.ศ. 1591 จึงส่งตัวกลับมาเวียงจันทน์ เมื่อมาถึงเวียงจันทน์ เจ้าหน่อแก้วกุมาร ก็รวบรวมกองทัพเวียงจันทน์ร่วมกับกองทัพเชียงขวาง และหลวงพระบาง ต่อกู้กับพม่าและได้รับชัยชนะ หลังจากทีลาวเป็นเมืองขึ้นพม่าอยู่ 24 ปี

พระเจ้าสุริยวงศา (ค.ศ. 1637 - ค.ศ. 1694) เป็นองค์กษัตริย์ที่ปกครองล้านช้าง นานกว่ากษัตริย์องค์ใด พระองค์ได้แผ่ขยายความรุ่งเรืองของลาวไปทั่วทุกแห่ง มีการติดต่อค้าขาย และความสัมพันธ์กับต่างประเทศมากมาย

ในปีค.ศ. 1641 ลาวได้ส่งทูตการค้าและวัฒนธรรมไปอินโดนีเซีย นำกำปั่นไปขายงาช้าง ครั้ง กายาน และเครื่องไหมเงินไหมค่า และในช่วงปีค.ศ. 1641 - ค.ศ. 1642 ท่าน วูลสตอฟ (Vanwusthoff) แห่งฮอลันดามาเยี่ยมเวียงจันทน์และหลวงพระบาง ในปีเดียวกัน บาทหลวงซังมารีเอเลีย (J.M.Leria) แห่งปอร์ตุเกส มาอยู่เวียงจันทน์และหลวงพระบางเป็นเวลา 6 ปี และปีต่อมา ท่านเดมารินี (De marini) แห่งอิตาลีก็มาอยู่ล้านช้างเป็นเวลา 5 ปี นำความก้าวหน้าด้านศิลปกรรมและวรรณคดีทำให้เลื่องชื่อไปทั่ว รวมทั้งเจ้าปางคำ นักเวโเอก ซึ่งเป็นเจ้าครองนคร หนองบัวลุ่มภู ซึ่งแต่งกลอนเรื่อง สังข์ศิลป์ไชย (ลาวเรียกศิลป์ไชย) และก็ได้ันครจำปาสักจากเขมรมาขึ้นกับล้านช้างอีกด้วย

ด้านการต่างประเทศ พระเจ้าสุริยวงศา ได้ผูกสัมพันธ์ไมตรีกับอยุธยา (สยาม) ในปีค.ศ. 1670 นอกจากนั้น พระเจ้าสุริยวงสายังได้เซ็นสัญญาแบ่งปันดินแดนล้านช้างกับเวียดนาม โดยยึดเอาแม่น้ำดำเป็นเส้นพรมแดนธรรมชาติกับเทือกเขาแบ่งเขตแดนญวน โดยในตอนหนึ่งของพงศาวดารลาวยังได้กล่าวไว้ว่า "ดินดอนโคเอือนมีเสา เป้าแคนหันเข้าเหนียว เคี้ยวปาแตก แม่นของลาว ส่วนดินดอนโค เอือนชูติน กินไม้ทุ โส้งลัว หัวขอดแม่นของแกว..."

หลังจากพระเจ้าสุริยวงศาสวรรคตแล้ว อาณาจักรล้านช้างก็เริ่มแตกเป็น หลายกลุ่ม (ในปีค.ศ. 1698 ประเทศลาวได้แตกแยกเป็น 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง

อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรนครจำปาสัก) ไชยวงศ์ ซึ่งเคยเป็นใหญ่อยู่แผ่นดิน
ญวน (นครเว้) ได้นำกองทัพแก้วของจักรพรรดิเหิงยงมิกจือมาตี เชียงขวางและเวียงจันทน์ในปี
ค.ศ. 1700 ต่อมาในปีค.ศ. 1707 ล้านช้างได้แบ่งออกเป็น สองตอน คือ หลวงพระบางตอนเหนือ
และเวียงจันทน์ตอนใต้ โดยมีแม่น้ำเหลืองและแม่น้ำมีเป็นเขตแดน การแบ่งปันนี้อยู่ในรัชสมัย
ของพระเจ้าเพทราชาแห่งสยาม เจ้ากิ่งกิสราช ปกครองหลวงพระบาง โดยมีเจ้าองค์นก คือ
องค์คำแห่งสิบพันนาเป็นอุปราช ซึ่งในปีค.ศ. 1713 เวียงจันทน์ได้แบ่งออกเป็นสองอาณาจักร
คือ เวียงจันทน์ และจำปาสัก โดยมีเจ้าหนอกษัตริย์ หรือสร้อยสีสมุทรปกครอง
ส่วนที่หลวงพระบางเจ้าองค์นก ปกครอง ต่อมาในปีค.ศ. 1722 เจ้าอินทโสม ซึ่งเป็นน้องชาย
ของเจ้ากิ่งกิสราช ได้ก่อรัฐประหารขึ้น สำหรับอาณาจักรจำปาสักสมัยนั้นประกอบด้วยสิบ
หัวเมือง ได้แก่ เมืองโขง เชียงแตง (ซึ่งอยู่ในเขมรในปัจจุบัน) สุวรรณภูมิ สारวัน สีตะเกษ
คำตอง ตะปน (หรือเซโปน) อัดตะปือ เชียงจางสี และจำบาง (จำปาสัก) ต่อมาอาณาจักร
เวียงจันทน์ ในรัชกาลเจ้าองค์บุญ หรือสิรินบุญสาร ผู้ปกครองนครพนม ได้แยกตัวออกจาก
เวียงจันทน์ เพื่อเป็นพันธมิตรกับอันนาม (เวียดนาม)

ในปีค.ศ. 1769 เวียงจันทน์ได้ประกาศเป็นกลางระหว่างไทยกับพม่า กล่าวคือ
ได้เซ็นสัญญาเป็นพันธมิตรกับไทย และต่อมาในปีค.ศ. 1771 ได้เซ็นสัญญาเป็นมิตรกับพม่าอีก
จึงเป็นเหตุให้ไทยไม่พอใจและไทยได้ถอนทูตออกจากเวียงจันทน์ และในปีค.ศ. 1774 พม่าได้
ส่งจดหมายชักชวนเวียงจันทน์ให้ร่วมตีกรุงเทพฯ สองปีต่อมาคือปีค.ศ. 1776 สงครามไทย-ลาว
ก็เกิดขึ้น และในปีค.ศ. 1777 ไทยและเขมรได้ช่วยกันร่วมรบ โดยยกทัพมาตั้งหลักที่โคราช
เพื่อตีจำปาสักและเวียงจันทน์พร้อมกัน ซึ่งไทยและเขมรได้ยึดเมืองจำปาสักได้ก่อน
แล้วก็ยึดนครพนมได้ หนองคาย แล้วบุกเข้าตีเวียงจันทน์ โดยไทยได้เข้าจับกุมเจ้าไชยกุมาร
แห่งจำปาสักไปกรุงเทพฯ ต่อมาเวียงจันทน์และหลวงพระบางมีความยุ่งยากมากขึ้น
แกวอันนามก็มาบุกรุกในปีค.ศ. 1780 แต่เจ้าอินทวงศ์สามารถตีแตกไป เมื่อแกวแตกไปแล้ว
พม่าก็มาตีหลวงพระบาง โดยจับเจ้าวงสาไปขังไว้ที่เชียงใหม่ แต่เจ้าวงสาได้หลบหนีไป
อาศัยอยู่เมืองแกว (เดียนเบียนฟู) ในเขตสิบสองจุไท

ในรัชกาลเจ้าวงสา แห่งหลวงพระบาง (ค.ศ. 1771 - ค.ศ. 1791) พม่าได้ช่วย
เวียงจันทน์สู้รบกับหลวงพระบาง เจ้าวงสาจึงเซ็นสัญญาสงบศึกกับพม่า ซึ่งกำลังทำศึก
สงครามกับพระเจ้าตากสินแห่งสยาม เมื่อปีค.ศ. 1774 หลวงพระบางได้เซ็นสัญญาพันธมิตร

กับสยาม ด้วยเหตุนี้ในปีค.ศ. 1774 เมื่อสยามยึดเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นมิตรกับพม่าได้ พระแก้วมรกต และพระบาง จึงถูกไทยอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่กรุงธนบุรีตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

กล่าวย้อนถึงการแบ่งแยกดินแดนเป็นสามฝ่ายนั้น เมื่ออาณาจักรล้านช้างตกต่ำอ่อนแอลง ก็กลายเป็นหัวเมืองขึ้นของไทยทั้งหมด ไทยได้กักตัวกษัตริย์หลวงพระบาง (เจ้าวรวงศา) พระเจ้าจำปาสัก (เจ้าไชยกุมาร) ไว้นาน 4 ปี จึงได้ปล่อยให้มาปกครองเขตดินแดนของตนในปีค.ศ. 1742 รัชสมัยในรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี โดยกรุงรัตนโกสินทร์ได้เริ่มตั้งชื่อนครหลวงใหม่ว่า "กรุงเทพฯ"

ในปีค.ศ. 1787 เจ้านันทะเสนแห่งเวียงจันทน์ ได้ยกทัพไปตีเชียงขวาง ซึ่งถูกเวียดนามควบคุมอยู่ และได้จับกุมเจ้าชมพูนำมาไว้ที่เวียงจันทน์ โดยเวียดนามได้ยกทัพมาตีเวียงจันทน์เพื่อปลดปล่อยเจ้าชมพู หนึ่งในปีค.ศ. 1749 ชาวลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงได้ถูกฝ่ายไทยเกณฑ์ไปเป็นกสิขุดคลองแสนแสบและคลองอื่นๆ รอบกรุงเทพฯ เพื่อป้องกันการโจมตีของพม่า มีจำนวนเป็นหมื่นๆ คน

อาจกล่าวได้ว่า ตลอดสมัยล้านช้างแตกทัพ อาณาจักรต่างๆเริ่มชิงดีชิงเด่นกัน โดยเข้าเป็นพันธมิตรกับต่างชาติ เจ้านันทะเสนแห่งเวียงจันทน์ได้เข้าโจมตีหลวงพระบาง ในช่วงปีค.ศ. 1791 - ค.ศ. 1792 ดังนั้น เพื่อให้ฝ่ายไทยได้จัดการกับเจ้านันทะเสน เจ้าอนุวงศ์ได้ร้องขอต่อไทยว่า เจ้านันทะเสนสมรู้ร่วมคิดกับอานาม (เวียดนาม) จึงเป็นเหตุให้ไทยเรียกร้องให้เจ้านันทะเสนไปกรุงเทพฯในปีค.ศ. 1795 และเสียชีวิตในปีต่อมา ไทยจึงแต่งตั้งเจ้าอินทวงศ์ ให้เป็นเจ้าแผ่นดินเวียงจันทน์ และแต่งตั้งเจ้าอนุ เป็นอุปราช ต่อมาเวียงจันทน์ได้ยกทัพไปปราบเมืองแตง (เตียนเบียนฟู) ซึ่งเป็นขอบของราชบัลลังก์ ต่อมาในปีค.ศ. 1799 เจ้าอนุวงศ์ได้ช่วยไทยต่อสู้กับพม่าจนถึงปีค.ศ. 1800 เจ้าอนุได้แสดงความสามารถเพื่อให้ไทยไว้อใจโดยรบชนะกองทัพพม่า ที่เมืองเชียงแสน

ในปีค.ศ. 1804 หลังจากเจ้าอินทวงศ์สิ้นพระชนม์ ไทยได้แต่งตั้งให้เจ้าอนุ ผู้เป็นน้องได้เป็นเจ้าชีวิตเวียงจันทน์ และขนานนามว่า พระเจ้าอนุวงศ์ หรือเสฏฐาธิราชที่ 3 พระองค์ได้ก่อสร้างวัดอารามหลายแห่ง คือ ชาติพนม พระราชวังปัจจุบันที่เวียงจันทน์ วัดศรีบุญเรือง ที่หนองคาย หอไตรที่วัดศรีสะเกษ และวัดพระแก้วเวียงจันทน์

ในขณะเดียวกัน เจ้าอนุวงศ์กษัตริย์ผู้ปกครองเวียงจันทน์ก็ได้เตรียมก่อสงครามปลดแอกชาติลาวออกจากไทย ดังนั้นในปีค.ศ. 1818 เจ้าอนุวงศ์ได้สร้างขั้ว (สะพาน) ข้ามแม่น้ำโขง เพื่อเตรียมเคลื่อนกองทัพไปตีโคราช และเจ้าอนุวงศ์ได้ส่งเจ้าไ้ ลูกชายไปเป็นเจ้าชีวิตจำปาสัก เพื่อสมทบกองทัพหลวง ผ่านอุปราชธานีไปสู่โคราชและสระบุรี เพื่อไปตีไทย

ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะกวาดต้อนครอบครัวลาวที่อยู่ในไทยกลับไปยังลาว

ในสมัยนั้น เจ้าอนุวงศ์ได้ผูกสัมพันธไมตรีการทูตกับเวียดนามของเจ้ามิ่งม่าง จนถึงปี ค.ศ. 1826 เจ้าอนุวงศ์ ได้ส่งกองทัพลาวเป็นสามกองทัพบุกเข้ากรุงเทพฯ โดยมุ่งหน้าเข้าตีผ่านเมืองโคราช เจ้าอนุวงศ์คุมทัพมาจากเวียงจันทน์โดยผ่านอุดร เจ้าไ้คุมทัพจำปาสักโดยผ่านอุบล และชนบทหลายแห่ง เช่น สังขะ สุรินทร์ ขุขันธ์ แต่เมื่อไปถึงโคราช เจ้าไ้ก็ถูกจับ ทัพที่สามก็ออกจากหนองบัวลุ่มภู (หนองบัวลำภู) มุ่งหน้าสู่ประตูร้อยเอ็ด เจ้าอนุวงศ์ถูกไทยตี จึงตีโต้ตอบกลับที่โคราชและถอยร่นมา เจ้าอนุวงศ์ได้ขอกองทัพเวียดนามมาช่วย 10,000 คน และกองทัพจากหลวงพระบาง 5,000 คน แต่ก็สู้ไทยไม่ได้ เพราะทัพเวียดนามส่งมาช่วยเพียงแค่สองพันคน ส่วนทัพหลวงพระบางนั้นไม่ยอมลงมาช่วย เจ้าอนุวงศ์จึงหนี ไปเชียงขวาง เพื่อจะต่อไปเวียดนาม แต่เจ้าน้อยเชียงขวางกลับจับส่งไทย เหตุนี้เวียงจันทน์จึงถูกกองทัพไทยของพระยาบดินทร์เดชา ซึ่งเป็นคนไทยเชื้อชาติอังกฤษ จุดไฟเผาเวียงจันทน์ คงเหลือแต่เถ้า แล้วก็กวาดต้อนประชาชนพลเมืองไปไว้ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ในช่วงปีค.ศ. 1828 นี้เอง ทำให้ราชวงศ์ล้านช้างเวียงจันทน์ มาถึงจุดสิ้นสุดล่มสลายลงไปพร้อมกับกรุงเวียงจันทน์ที่ถูกเผาจนเป็นเมืองร้าง ในโอกาสนี้ พระแก้วมรกตและพระบางก็ถูกไทยอัญเชิญไปไว้ที่กรุงเทพ ตั้งเดิม เจ้ามิ่งม่างแห่งเวียดนามไกรรเจ้าน้อย จึงจับเจ้าน้อยไปไว้ และยึดเอาเชียงขวางให้ขึ้นกับเวียดนามและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น ตรันนิน (ทานิน) ระหว่างปีค.ศ. 1828 - ค.ศ. 1840 เจ้าฮุยลูกชายเจ้าหนู ปกครองจำปาสักและไฟไหม้เมืองในปีค.ศ. 1837 ส่วนหลวงพระบาง เจ้ามิ่งชาติราชได้แลกเปลี่ยนการทูตกับเวียดนามโดยส่งทูตลาวไปเมืองเว้ แล้วก็ขอเมืองหัวพันให้มาขึ้นตรงกับหลวงพระบาง ในปีค.ศ. 1831

ในรัชกาลเจ้าสุโขทัย โอรสองค์แรกของเจ้ามิ่งชาติราช (ค.ศ. 1838 - ค.ศ. 1850) ได้มีการตั้งหอสนามหลวงขึ้น และได้ช่วยเจ้าเชียงขวางปราบขบถ ในช่วงนี้เผาแก้วและเข้าก็เริ่มลงมาอยู่แผ่นดินลาว โดยอพยพมาจากแผ่นดินจีนภาคใต้

สมัยเจ้าจันทะราชครองหลวงพระบาง พระองค์ได้ช่วยสยาม ต่อสู้กับเมืองเชียงรุ่งสิบสองพันนา และได้แขวงเชียงขวางมาขึ้นกับหลวงพระบาง ฝรั่งเศสได้ส่งมร. เฮนรี มูซอด (Henri Mouhot) ขึ้นมาเยี่ยมยามหลวงพระบาง (ค.ศ. 1861 - ค.ศ. 1870) และฝรั่งเศสผู้นี้ได้ตายอยู่ที่ภูซวง ใกล้กับหลวงพระบาง

ส่วนจำปาสักมีแม่เจ้าคำสุก (ยุติธรรมธร) ปกครอง และในปีค.ศ. 1879 ได้ส่งลูกชายทั้งสามมาเรียนเมืองไทย คือ เจ้าหยุบ (พ่อของเสด็จเจ้าบุญอุ้ม) เจ้าเบงหรือศักดิ์ประสิทธิ์

เป็นข้าหลวงล่าปาง และเจ้าอัย หรือศักดิ์ประเสริฐ อดีตที่ปรึกษาพระมหากษัตริย์ (พ่อของ เจ้าอนุศักดิ์) ในปีค.ศ. 1863 ฝรั่งเศสแผ่ขยายอำนาจมาทางเขมรและได้ส่งคณะผู้สำรวจมา เมืองลาวสองคน ในช่วงปีค.ศ. 1866 - ค.ศ. 1868 คือ ดูดาร์ เดอ ลาเกร (Doudart De la gree) และฟรังซิส กานีเอ (Francis Garnier) ซึ่งอยู่กรุงเทพฯ ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับหลวงพระบาง เจ้าอนุคำ หรือมหินทร ขึ้นเป็นกษัตริย์โดยมีเจ้าคำบัว น้องชาย เป็นอุปราช ในรัชกาลนี้มีจีนฮ่อ อพยพลงมาอยู่ที่เชียงขวางและหัวพัน และก่อกบฏ เจ้าอนุคำ ทำการปราบจีนฮ่อได้สำเร็จ จึงสร้างชาติลาวเวียงจันทน์ในปีค.ศ. 1874 ไว้เป็นอนุสรณ์

2. อาณานิคมฝรั่งเศส (ค.ศ. 1893 - ค.ศ. 1945)

ในปีค.ศ. 1885 เวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส และฝรั่งเศสก็สนใจลาวอย่างมาก มร. โอกุสเตอร์ ปาวิ (Auguste Pavie) จึงถูกส่งมาเป็นกงสุลที่หลวงพระบาง ในปีค.ศ. 1887 เพื่อประสงค์จะได้เมืองไล้ (Lai Chau) เมืองแวง (Dien Bien Phu) เมืองซ็อน (Sonsa) เป็นของฝรั่งเศส ก็ยุยงให้นายแตววันตรี (Deo Vantri) ผู้นำไทยพร้อมด้วยสมุน 6,000 คน มาตีหลวงพระบาง เนื่องจากดินแดนเหล่านี้ขึ้นกับหลวงพระบาง

ในรัชกาลพระเจ้าลักกริน (ค.ศ. 1890 - ค.ศ. 1904) มีหลายอย่างเกิดขึ้น มหาอุปราชบุญคง บิดาของเจ้าสุววรรณภูมา ช่วยสร้างหลวงพระบางให้สวยงาม เมื่อเห็น มร.ปาวิ กงสุลฝรั่งเศส มาอยู่หลวงพระบาง ไทยก็ส่งพระสิทธิประสงค์ น้องชายของพระเจ้าจุฬาลงกรณ์ มาเป็นข้าหลวงใหญ่ ฉะนั้นในปีค.ศ. 1891 ฝรั่งเศสและไทยจึงเริ่มแย่งอิทธิพลทางทหารกัน ขึ้น ที่ทุ่งเชียงคำ ต่อมาในปีค.ศ. 1892 ฝรั่งเศสส่งคณะสำรวจเลอแปงตาลี (Lefevre-Pontalis) มาจากกรุงเทพฯ เพื่อสำรวจเส้นทางน้ำอู และน้ำทา เตรียมการยึดประเทศลาว

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1893 ฝรั่งเศสได้ยกกองทัพสามกองทัพบกมาโจมตีกองทัพไทย ที่อยู่เมืองลาวทางภาคใต้ กองหนึ่งฝรั่งเศสประสมเขมร ขึ้นทางหลี่ผี และสองกองคือ ฝรั่งเศสประสมแคว ตีมาทางเมืองพิน สะหวันเขตและมุ่งสู่ท่าแขก เมื่อเป็นดังนั้น กองทัพไทยก็ต่อสู้ฝรั่งเศส อันเป็นเหตุให้สารวัตรทหารฝรั่งเศส ชื่อ โกรกูแรง (Groscurin) ถูกฆ่าตาย ฝรั่งเศสเจ็บใจและได้แก้แค้น โดยในวันที่ 12 กรกฎาคม ค.ศ. 1893 ฝรั่งเศสก็ส่งเรือรบมา ช่มชู่ไทยอยู่ที่ปากน้ำ เพื่อจะทำลายกรุงเทพฯ และบังคับให้ไทยตกลงยกฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ให้ฝรั่งเศส มีกำหนดภายในวันที่ 20 กรกฎาคม ถ้าเกินจากนั้นแล้ว ฝรั่งเศสจะโจมตีกรุงเทพฯ ให้อยยับ ไทยจึงจำยอมฝรั่งเศส โดยนอกเหนือจากถูกบีบบังคับให้ส่งมอบกัมพูชาให้ ฝรั่งเศสแล้ว ไทยยังต้องมอบลาวให้เป็นประเทศในอารักขาของฝรั่งเศสอีกด้วย

ในวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1893 ดินแดนล้านช้างทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง จึงถูกแบ่งออกเป็นสองตอน คือ ดินแดนลาวที่อยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสที่อยู่ฝั่งซ้าย (Laos Frangais) และลาวที่ขึ้นกับไทยอยู่ฝั่งขวา (Laos Siamois) เมื่อเสร็จจากการยึดเมืองลาวฝั่งซ้ายแล้ว ในปีต่อมา (ค.ศ. 1894) มร.ปารี ก็ได้ขึ้นเป็นข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศส และฝรั่งเศสได้ตั้งผู้สำเร็จราชการขึ้นที่เวียงจันทน์ คนแรก ชื่อ บูลโลเช่ (Bullonche) โดยรวมอาณาเขตหลวงพระบาง เชียงขวาง และเวียงจันทน์ เป็นหนึ่งเดียวของราชอาณาจักรลาว

เมื่อพระเจ้าอุ้นคำ สิ้นพระชนม์ ในวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 1894 และระหว่างปีค.ศ. 1895 - ค.ศ. 1900 เมื่อ มร.ปารี กลับไปเมืองฝรั่งเศสและไปอยู่เมืองดินัง (Dinan) มร.ปารี ได้นำเจ้าผาสุกไปเรียนที่เมืองฝรั่งเศสด้วย

ในปีค.ศ. 1896 ฝรั่งเศสได้จัดตั้งการปกครองฝั่งขวาขึ้น ภายใต้การนำของเจ้ามหาอุปราช บุญคง ท่านคำจันทญาเมืองซ้าย เป็นข้าหลวงประจำเมืองไชยบุรีและจังหวัดเลย และตั้งเมืองหลวงที่ปากกกลาย ส่วนเจ้าก่าเป็นเจ้าแขวงหัวพัน เขตซาเหนือ

เมื่อฝรั่งเศสได้จัดตั้งคณะอารักขา โดยที่หลวงพระบางจัดเป็นคณะกรรมการรัฐบาล (กอมมิแชร์ - Commissaire du Gouvernement Frangais) และแห่งอื่นเป็นเรสิดัง (Resident) ในปีค.ศ. 1897 นายอาร์มกรัง (Aime Grand) เป็นกอมมิแชร์ และนายวาเตย (Waetelle) เป็นเรสิดัง อยู่ที่ซาเหนือ นายสิริเซียน (Srizien) อยู่ที่ป่อแก้วห้วยทราย นายบาเทเลมี (Barthelemy) อยู่ที่เชียงขวาง นอกจากนี้ในปีค.ศ. 1899 เจ้ามหาชีวิตศักดิ์กริน และเจ้าอุปราชบุญคงอยู่ในอาณัติของข้าหลวงใหญ่ (Gouverneur General) มร.ปอลคูม (Paul Doumer) ที่อยู่ไซ่งอน พร้อมกันนั้นเจ้าศรีสว่างวงศ์ และเจ้าศรีเสถิมศักดิ์ (พี) ก็ไปเรียนหนังสือฝรั่งเศส อยู่ที่ลีเซ ซาเล ลูบโลบ่า (Lycee chasseloup Laubat) ที่เมืองไซ่งอน ในปีต่อมา เจ้าคำสุก ยุติธรรมธร แห่งจำปาสัก ซึ่งขึ้นกับไทย ได้สิ้นพระชนม์ ฝรั่งเศสได้เอาแขวงจำปาสักที่ขึ้นกับไทยนั้น มาเป็นของฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1901 พร้อมกับโอนแขวงไชยบุรีมาไว้ที่หลวงพระบางเช่นกัน ต่อมาฝรั่งเศส และอังกฤษ ได้เซ็นสัญญาปันดินแดนพม่าและลาว

วันที่ 22 พ.ย. ค.ศ. 1904 ฝรั่งเศสยกแขวงตากถัก (กงคูน บ้านแม่ทวด) ให้อินนาม (เวียดนาม) ปกครองโดยแยกออกจากนครจำปาสัก

ต่อมา ฝรั่งเศสยกแขวงเชียงแตง (เวินไซ แสนปาง ลมพัด) ให้เขมรปกครอง โดยแยกออกจากนครจำปาสัก ข้าหลวงใหญ่ เยเนราลโบ (General Beau) เป็นผู้เซ็นบัญญัติลงนามแบ่งแยก

ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1907 ฝรั่งเศสและไทยได้เซ็นสัญญาเพิ่มเติม โดยยกเมือง
คำนชาย จังหวัดเลย ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุศรีสองรักสร้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช
ให้ขึ้นอยู่กับไทย เพื่อแลกเปลี่ยนเมืองพระตะบอง สีโสภณ และเสียมราชู ส่งคืนเขมร

เมื่อปีค.ศ. 1940 เจ้าฟ้าบรมโอรสาธิราชฯขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินแห่งกัมพูชา
เจ้าศรีสว่างวงศ์ และเจ้าเพ็ชชะราช ได้เสด็จไปร่วมพิธีราชาภิเษก ในปีนี้เองญี่ปุ่นได้ร่วมพันธ
มิตรกับเยอรมันโดยฮิตเลอร์ (Hitler) และมุสโสลินี (Mussolini) แห่งอิตาลี ต่อสู้กับอเมริกา
อังกฤษ ฝรั่งเศส โซเวียต และจีน โดยมีพลเอก เดกู (Decoux) มาเป็นข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศส
ประจำอินโดจีน และศึกไทยก็เกิดขึ้นในเดือนธันวาคมนั่นเอง ต่อมามีการเซ็นสัญญาที่โตเกียว
โดยแยกเอาแขวงไซบุรี และจำปาสักไปขึ้นกับไทยอีก สัญญาฝรั่งเศส-ลาวปีค.ศ. 1917 ถูก
ยกเลิก ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้ต่อกองทัพนาซีของเยอรมัน โดยมีกองทัพญี่ปุ่นได้ เข้ามายึด
อินโดจีนและปกครองแทนฝรั่งเศส ทั้งบังคับให้เจ้าศรีสว่างวงศ์ พระบิดาของเจ้าฟ้ามงกุฎ สว่าง
วัฒนาตัดความสัมพันธ์ทั้งหมดกับฝรั่งเศส เพื่อให้ลาวเป็นเอกราช

เจ้าเพชรราช ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้ามหาอุปราชนายกรัฐมนตรี เจ้าเพชรราช
จึงทวงแขวงภาคใต้ทั้ง 4 แขวง คือ คำม่วน สะหวันเขต สาละวัน และจำปาสักให้รวมเป็น
หนึ่งเดียวกับพระราชอาณาจักรหลวงพระบาง แต่ฝรั่งเศสปฏิเสธโดยให้ภาคเหนือเป็นแผ่นดิน
อารักขา และภาคใต้เป็นหัวเมืองขึ้น มีเรสิดัง (Resident de France) เหมือนเดิม

สงครามโลกครั้งที่สอง ได้ครอบคลุมาถึงอินโดจีนและประเทศลาว ในวันที่ 9 มีนาคม
ค.ศ. 1945 เวียงจันทน์ถูกญี่ปุ่นยึดครอง โดยจับข้าหลวงฝรั่งเศส ชื่อ บราเซย์ (Brazey) และ
ลูกน้องกักขังไว้ในวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1945 เจ้าศรีสว่างวงศ์ได้ทรงประกาศลาวเป็นเอกราช

เหตุการณ์ทางการเมืองในปีค.ศ. 1945

หลังจากกองทัพญี่ปุ่นได้ยาคตราหัสสู่ประเทศลาว และได้จับกุมเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศส
และครอบครัวขังคุก รวมทั้งเข้าทำการยึดทรัพย์สินสมบัติไว้ เจ้าเพชรราชได้สั่งการให้ข้าราชการ
พี่น้องประชาชนลาว ทำการงานตามปกติและไม่ต้องตื่นตระหนกต่อเหตุการณ์ และได้เสด็จ
ออกจากเวียงจันทน์ เพื่อไปเข้าเฝ้าถวายอารักขาคษัตริย์ที่หลวงพระบาง ในระหว่างการเดินทาง
ออกจากเวียงจันทน์ได้ถูกขัดขวางโดยกองโจรที่ร่วมมือกันระหว่างลาวกับฝรั่งเศส ซึ่งมีพวก
มั่งร่วมมืออยู่ด้วย ทำให้การเดินทางถึงหลวงพระบางล่าช้า และไปถึงหลังกองทัพญี่ปุ่น 2
กองทัพ ที่มาถึงหลวงพระบางก่อนในวันที่ 7 เมษายน ค.ศ. 1945

เมื่อญี่ปุ่นเดินทางถึงหลวงพระบาง ก็ปรากฏว่า ชาวฝรั่งเศสได้หลบหนีออกไปก่อนหน้านั้นแล้ว ผู้แทนญี่ปุ่นจึงเสนอแนะให้กษัตริย์ลาว คือ เจ้าศรีสว่างวงศ์ ประกาศให้ลาวเป็นอิสระภาพ ไม่ต้องอยู่ในอาณัติปกครองของชาติใดอีกต่อไป และขอให้ผู้แทนลาวมาเจรจาทำความร่วมมือกับญี่ปุ่น เจ้าศรีสว่างวงศ์ตอบกลับไปว่า จะอยู่กับประชาชนลาวและต้องการอยู่ในฐานะผู้อยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสต่อไปเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ลาวเป็นประเทศเล็กเกินไป ที่จะตั้งตนเป็นอิสระในขณะนี้ แต่ถ้าจะบังคับให้ประกาศอิสรภาพก็จะปฏิบัติตาม ในขณะที่เดียวกันก็ลังเลใจ เนื่องจากยังมีความสนิทผูกพันใกล้ชิดกับกลุ่มกองทัพแนวร่วมลาว-ฝรั่งเศสอยู่ อย่างไรก็ตาม เจ้าศรีสว่างวงศ์ได้ส่งเจ้าฟ้าชายที่จะสืบราชบัลลังก์ คือ เจ้าฟ้ามงกุฎเจ้าสว่างวัฒนา มาพบกับญี่ปุ่นที่กองบัญชาการใหญ่ในกรุงไซ่ง่อน แม้ว่าจะไม่เห็นชอบด้วยกับข้อเสนอของญี่ปุ่นก็ตาม

เจ้าเพชรราชได้เห็นเป็นโอกาสติดตามญี่ปุ่นที่จะแจ้งว่า ลาวเป็นประเทศอิสระภาพ และให้เสรีภาพกับลาวทุกหมู่เหล่า ด้วยมุ่งหวังที่จะรวมลาวทั้งหมดให้เป็นปึกแผ่น เจ้าเพชรราชได้ยื่นหนังสือหลักการรวมข้าราชการพลเรือนของลาวให้เป็นระบบเดียวกัน นอกจากนี้ เจ้าเพชรราชได้เบิกเงินในบัญชีพระคลังไปฝากไว้กับคลังแห่งอินโดจีนที่กรุงชานอย เพื่อหวังจะทำให้เศรษฐกิจของชาติเข้มแข็งดีขึ้น แต่ปัญหาได้เกิดขึ้นโดยพลัน คือ ในปลายเดือนมิถุนายน คลังสมบัติที่ฝากไว้ไม่มีเงินคงเหลืออยู่เลย แม้ว่าเจ้าสว่างวัฒนา เพิ่งจะถอนเงินบางส่วนกลับมาก็ตาม ญี่ปุ่นเองก็ไม่มีเงินเหลือพอที่จะจ่ายเงินเดือนข้าราชการ ลาวจึงได้ปล่อยให้ข้าราชการทั้งหลาย ต่างตื่นตระหนกเลี้ยปากห้องตนเองและอ่อนแอลงในที่สุด

นอกจากนั้น ลาวยังมีปัญหาสำคัญกับเวียดนามอีกด้วย กล่าวคือ ในปีค.ศ. 1943 มีคน เวียดนามเข้ามาอาศัยอยู่ใน 6 เมืองหลักของลาว เป็นจำนวน 30,000 คนจากพลเมืองรวมทั้งสิ้น 51,000 คน และคนเวียดนามเหล่านี้ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งข้าราชการระดับสูง และยึดอาชีพสำคัญๆ ไว้เป็นจำนวนมาก จุดนี้เป็นจุดอันตรายต่อลาวอย่างยิ่งที่ปล่อยให้เวียดนามเข้ากุมกำลังสำคัญของชาติ ลาวจึงได้มีการเดินขบวนต่อต้าน เมื่อชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกางไก (Khang Khay) ได้ผนวกเอาเมืองเชียงขวางของลาวเข้าด้วยกันแล้วเปลี่ยนชื่อเป็น ตรันนิน (Tran Ninh) แทน นอกจากนี้ ยังได้ยึดครองดินแดนอีกส่วนหนึ่งของอาณาจักรหลวงพระบางไปเป็นของเวียดนาม อีกด้วย

เหตุการณ์ต่อมา เมื่อญี่ปุ่นพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้าเพชรราชคงมุ่งมั่นที่จะประกาศอิสรภาพให้กับประเทศลาวต่อไป แต่ฝรั่งเศสกลับต้องการมาปกครองในระบอบอาณานิคมแบบเดิม เพื่อหวังกอบโกยหารายได้มาฟื้นฟูประเทศฝรั่งเศส ดังนั้น ในวันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1945 เจ้าเพชรราช ได้ส่งโทรเลขไปยังแขวงต่างๆในลาวทุกแขวง แจ้งเจ้าแขวงต่างๆ ว่า แม้ญี่ปุ่นจะแพ้สงคราม แต่เสรีภาพและเอกราชของชาติลาวยังต้องเป็นสิ่งที่ต้องการต่อไป และจะไม่มีสิ่งใดมาขัดยั้งได้ นอกจากนี้ ยังได้เตือนให้ระวังการต่อต้านที่เข้ามาก่อความวุ่นวายของต่างชาติ เจ้าเพชรราชยังคงปฏิเสธที่จะยอมรับอำนาจเต็มๆของผู้สำเร็จราชการฝรั่งเศส (French Resident Suprime) ที่เคยถูกญี่ปุ่นจับขังคุก หลังจากนั้นมา รัฐบาลฝรั่งเศสได้ส่ง พันโทฮัน อิมเฟลด์ (Hans Imfeld) เข้ามาหลวงพระบางพร้อมกับคณะกองทัพอูชาตินลาว-ฝรั่งเศส (Franco-Laostion guerrillas) และได้รับการรับรองอย่างแข็งขันจากกษัตริย์ลาวว่าจะยังอยู่ภายใต้อาณัติการดูแลของฝรั่งเศสอย่างไม่เสื่อมคลาย กองทัพญี่ปุ่นได้ถอนออกจากแผ่นดินลาวไปทางใต้ ต่อมาในวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1945 รัฐบาลฝรั่งเศสได้ส่ง พันตรีเฟแบ (Fabre) เข้ามากรุงเวียงจันทน์อย่างเงียบๆ เพื่อเตรียมปลดปล่อยพลเมืองฝรั่งเศสที่ถูกคุมขัง และอพยพกลับสู่ประเทศบ้านเกิด ในขณะที่เดียวกัน ฝรั่งเศสก็ได้ส่งทหารกลับเข้ามาในประเทศกลุ่มอินโดจีนมากขึ้น เพื่อหวังมีอิทธิพลเหนือขบวนการกู้ชาติลาว เวียดนาม และกัมพูชาที่กรุงเวียงจันทน์ ชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ที่กรุงเวียงจันทน์ และหัวเมืองอื่นๆ ต่างขยายการต่อต้านฝรั่งเศสไปทั่ว โดยการชี้แนะของตัวแทนพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (Indochinese Communist Party = ICP) พรรคการเมืองที่ยึดแนวของลัทธิมาร์ก-เลนิน ที่ก่อตั้งโดยโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) ซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นมาในปีค.ศ. 1930 และเชื่อมั่นในหลักการที่ได้มาซึ่งเสรีภาพด้วยการปฏิวัติ เพื่อนำไปสู่ระบอบสังคมนิยมในบั้นปลาย ในกรุงเวียงจันทน์เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ได้มีการเดินขบวนนำโดยชาวเวียดนามกลุ่มใหญ่ เหตุการณ์นี้ แม้ว่าจะทำให้เจ้าเพชรราช ซึ่งเป็นหัวหน้ารัฐบาลจะพึงพอใจ แต่ก็ยังคิดขัดกฎเกณฑ์ที่ลาวได้ทำข้อตกลงไว้กับฝรั่งเศสอยู่มาก รวมถึงการแต่งตั้งเจ้าฟ้าสว่างวัฒนาเป็นหัวหน้าในสภาองคมนตรีของระบอบกษัตริย์ (King' Council) ซึ่งดูเหมือนจะเป็นการจงใจของฝรั่งเศสเอง ที่จะสร้างความขัดแย้งและคลุ้มเคลือให้แก่การปกครองของลาว เมื่อการเจรจาขอเอกราชจากฝรั่งเศสล้มเหลว เจ้าเพชรราชได้มีสาส์นถึงกษัตริย์ลาว เพื่อเรียกร้องความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประเทศลาว (The Unity of Laos)

ต่อมาไม่นานนัก เจ้าสุภานุวงศ์ ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับเจ้าเพชรราช และเคยเป็นวิศวกรอยู่ในเวียดนามนานถึง 16 ปี ได้เคลื่อนไหวโดยเดินทางจากเมืองวินห์ (Vinh) ไปกรุงฮานอย (Hanoi) เพื่อพบกับโฮจิมินห์ ผู้ซึ่งเพิ่งประกาศการจัดตั้งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Democratic Republic of Vietnam) ในนามของเวียดนามด์ (Viet Minh) เจ้าสุภานุวงศ์ได้บอกเจ้าเพชรราชให้เตรียมก่อตั้งคณะกรรมการร่วมพันธมิตร (Inter-Allied Commission) ที่จะเข้ามาช่วยกำหนดอนาคตของประเทศลาว ทำให้เจ้าเพชรราชเข้าใจว่าเป็นจริง จึงได้ตัดสินใจประกาศความเป็นเอกราชของราชอาณาจักรหลวงพระบาง กับเมืองภาคใต้อีก 4 แขวง คือ คำม่วน สะหวันเขต จำปาสัก และสาละวัน โดยมีเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวง มีผู้แทนของรัฐสภาประชาชนเข้าร่วมกันกำหนดนโยบายการเมือง การเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในขณะนั้นเสียงสนับสนุนฝรั่งเศสจากพระราชวังกษัตริย์ก็ยังคงมีอยู่มาก

ในวันที่ 21 กันยายน ค.ศ. 1945 พันตรีเฟแบ (Fabre) เรียกร้องให้ปลดพญา คำเภา เจ้าแขวงเวียงจันทน์ ออกจากตำแหน่ง โดยให้เหตุผลว่า เป็นต้นเหตุทำให้เกิดการต่อต้านฝรั่งเศส ในวันต่อมากองทหารแนวจีนรักชาติก็ได้เดินทางมาแจ้งข่าวการยอมแพ้ของญี่ปุ่น แต่ข่าวสารนี้เดินทางมาช้ามาก เนื่องจากต้องเดินทางทวนน้ำมาตามลำน้ำโขง ซึ่งใช้เวลาหลายวัน นอกจากนี้ กองทหารยังถูกตำหนิว่าสนใจที่จะ สูดฝิ่นกัญชาในระหว่างทางมากกว่า ที่จะรีบดำเนินการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นเมื่อแพ้สงคราม

รัฐบาลลาวอิสระ (The Laos Issara Government)

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1945 เจ้าสุภานุวงศ์และเวียดนามผู้สนับสนุนได้เดินทางมาถึงสะหวันเขต เพื่อเข้าพบกับท้าวฮุ่นและพลพรรค รวมทั้งนายพลภูมิ หน่อสวรรค์ ที่ข้ามแม่น้ำโขงมาจากไทย เพื่อมายึดครองเมืองสะหวันเขตไว้ โดยมีพวกเวียดนามที่อยู่ในเมืองช่วยสนับสนุน อาวุธที่ใช้ก็ยึดได้มาจากญี่ปุ่นและทหารที่ประจำการอยู่ในแขวงนั้น ผลการเจรจาได้ตกลงให้เจ้าสุภานุวงศ์มาเป็นหัวหน้าคณะ และท้าวฮุ่นเป็นรองหัวหน้า โดยแบ่งหน้าที่กัน คือ เจ้าสุภานุวงศ์ กอบกู้อิสระภาพในเขตตอนบนนับตั้งแต่เมืองท่าแขก แขวงคำม่วนตลอดไปจนถึงกรุงเวียงจันทน์ ใช้ชื่อในการปฏิบัติว่า "รัฐบาลลาวอิสระ (Laos Issara)" นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือในการกอบกู้อิสระภาพจากกลุ่มลาวเป็นลาว (Laos Pen Lao) อย่างแข็งขันอีกด้วย โดยเจ้าสุภานุวงศ์ทำหน้าที่เป็นทั้งหัวหน้าคณะกอบกู้เอกราชและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งนี้ได้มีการลงนามความร่วมมือการช่วยเหลือทางการทหารจากรัฐบาลโฮจิมินห์ ไว้อีกด้วย

ด้านเจ้าคริสว่างวงศ์ ได้กล่าวโทษเจ้าเพชรราช ว่าทำการเกินอำนาจในการประกาศเอกราช และก้าวล่วงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ทั้งนี้ เกิดจากได้รับสัญญาณสนับสนุนจากฝรั่งเศส เจ้าเพชรราชประท้วงข้อกล่าวหา แต่ก็ยอมรับในการตัดสินใจที่จะไม่ขอยุ่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากเจ้าเพชรราชแต่งงานกับน้องสาวของเจ้าคริสว่างวงศ์ การปลดเจ้าเพชรราชออกจากตำแหน่งทางการเมือง ส่งผลให้กลุ่มลาวอิสระ (Laos Issara) เกิดการต่อต้านระบอบกษัตริย์และราชวงศ์ ซึ่งเป็นการยากยิ่งที่จะยอมชอมกับฝรั่งเศสในเรื่องนี้ได้ และเพื่อที่จะให้กลุ่มมีสิทธิและมีชื่อเสียงเป็นที่เชื่อถือทั่วไป จึงแต่งตั้งคณะกรรมการประชาชนขึ้นมา อันประกอบด้วยสมาชิก 34 คน หลายคนมาจากกลุ่มลาวเป็นลาว และเจ้าแขวงหลายแขวง แม้กระทั่งกรุงเวียงจันทน์ก็ไม่เว้น หลังจากมีข่าวเกี่ยวกับความแตกแยกกันในหมู่ราชวงศ์และรัฐบาล พวกลาวอิสระ ซึ่งมีความเข้มแข็งและติดอาวุธ ได้มุ่งหน้าสู่หลวงพระบาง โดยมีท้าวสิง รัตนะสมัย (Sing Ratanassamay) เป็นผู้ควบคุมกำลัง ทำให้อิมเฟล (Imfeld) และพรรคพวกชาวฝรั่งเศสถูกจับและถูกปลดอาวุธโดยกองทหารจีน มีผลให้คณะรัฐบาลกษัตริย์ลาว (Royal Lao Government) ถูกจับกุมในวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 1945 ผู้ชนได้เข้าล้อมพระราชวังที่หลวงพระบาง ท้าวสิงและกษัตริย์ได้พบกันในวันนั้น และกษัตริย์ได้ประกาศขอคืนสู่สามัญชน และเตรียมส่งมอบพระบางและพระราชวังให้กับคณะรัฐบาลลาวอิสระ หากรัฐบาลใหม่เห็นว่าเหมาะสม หลังจากนั้น หนึ่งเดือนต่อมา รัฐบาลใหม่ก็ได้ประกาศอย่างเป็นทางการที่จะไม่ยินยอมให้บุคคลใดในคณะรัฐบาล เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับฝรั่งเศสอีกต่อไป

หนทางสู่เอกราช

จากการกล่าวเตือนฝรั่งเศสโดยประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ฝรั่งเศสเร่งปรับความสัมพันธ์กับลาวให้เข้าสู่ภาวะปกติโดยเร็ว ดังนั้น ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1949 ได้จัดตั้งสัมพันธไมตรีลาว-ฝรั่งเศสขึ้นที่กรุงเวียงจันทน์ เพื่อกำหนดแนวทางการความสัมพันธ์ในอนาคต ความเป็นหนึ่งเดียวของระบอบกษัตริย์อาณาจักรหลวงพระบาง การเมืองการปกครองประเทศ การทหารและเศรษฐกิจ ซึ่งยังคงอยู่ภายใต้การอารักขาของฝรั่งเศส ที่จะต้องรีบถ่ายโอนอำนาจกลับมาสู่ลาว โดยการเลือกตั้งครั้งใหม่จะต้องจัดให้มีขึ้นภายใน 1 ปี การเรียกร่องดินแดนแขวงไชยบุรีและจำปาสักกลับคืนสู่ประเทศลาว ซึ่งจะต้องมีคณะกรรมการนานาชาติเข้ามาสำรวจตรวจสอบหลักฐานต่างๆ ที่ไทยกล่าวอ้างเป็นกรรมสิทธิ์ ซึ่งทางด้านไทยเองก็ได้ลงนาม

ความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสที่กรุงวอชิงตัน ดีซี (Washington D.C.) ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน ค.ศ. 1946 โดยไทยจำใจต้องคืนดินแดนแขวงไชยบุรีและจำปาสักให้กับลาวในสมัยนายกรัฐมนตรี ปรีดี พนมยงค์

ราชอาณาจักรลาว (Kingdom of Laos)

ในวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 1946 ท่ามกลางกระแสความวุ่นวาย ทหารฝรั่งเศสได้รับชัยชนะเหนือรัฐบาลลาวอิสระโดยเด็ดขาด จึงได้มีการเลือกตั้งตัวแทน 44 คน เข้าสู่สภารัฐธรรมนูญ (Constituent Assembly) เพื่อร่างรัฐธรรมนูญ โดยเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์ ต่อมาเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1947 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ประกาศให้ลาวเป็นประเทศอิสระภายใต้สมพันธของฝรั่งเศส และในเดือนพฤศจิกายนต่อมา กรรมการของสภาแห่งชาติลาวชุดที่ 1 ได้ถูกจัดตั้งขึ้น โดยเลือกเจ้าสุภกันนะวัต เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องของเจ้าเพชรราชอีกผู้หนึ่ง ส่วนเจ้าบุญอุ่ม ณ จำปาสัก ยังคงได้รับตำแหน่งไว้อยู่ในระดับเจ้าผู้ปกครองแขวงจำปาสักเช่นเดิม แต่จะไม่ได้สิทธิ์และผลประโยชน์เท่าเดิมเหมือนแต่ก่อน นอกจากนี้ เจ้าบุญอุ่ม ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ตรวจราชการของอาณาจักร มีศักดิ์ศรีเป็นอันดับ 3 ของประเทศ กล่าวคือ เป็นรองเพียงเจ้ามหาชีวิตและเจ้าฟ้ามงกุฎ (Crown Prince) เท่านั้น และต่อมาได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้เปิดการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง ทางด้านฝรั่งเศสก็เริ่มโอนอำนาจให้ลาวปกครองตนเอง โดยกองทัพแห่งชาติประชาชนลาวได้ถูกจัดตั้งขึ้นและกำลังรบส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การควบคุมของลาวเองแทบทั้งสิ้น สำหรับรัฐบาลลาวอิสระและกองกำลังที่เหลือหลังพ่ายแพ้ฝรั่งเศส ซึ่งนำโดยเจ้าสุภานุวงศ์ก็ได้หลบหนีเข้าไทยและจัดตั้งรัฐบาลลาวพลัดถิ่นขึ้นในประเทศไทย

ในปีค.ศ. 1950 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาและอังกฤษประกาศรับรองประเทศลาว และได้สถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการในปีต่อมา โดยมีหน่วยงานรัฐบาลประจำที่กรุงเวียงจันทน์

3. ขบวนการปะเทดลาว (The Pathet Lao ค.ศ. 1946 - ค.ศ. 1974)

สงครามแตกหักระหว่างฝรั่งเศสกับรัฐบาลเวียดนามภายใต้การนำของโฮจิมินห์เกิดขึ้นในปลายปีค.ศ. 1946 และเวียดนามมีชัยชนะเหนือฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟู (Dien Bien Phu) ท้าวหนุฮัก พุมสะหวัน ผู้อยู่ฝ่ายกรรมการต่อต้านฝรั่งเศส และมีเทอาโอ (thao o) ตั้งฐาน

การรบที่เมืองคองเคื่อง (Con Cuong) อยู่ในเขตเวียดนามพรมแดนติดต่อกับลาว ซึ่งเวียดนามสามารถใช้เป็นเส้นทางลำเลียง หรือเข้าออกลาวได้ โดยลาวอำนวยความสะดวกซึ่งช่องให้ และไม่ถือเป็นการละเมิดอธิปไตยประเทศลาว

เดือนมกราคม ค.ศ. 1949 ท้าวไกรสอน พรหมวิหาน ได้รวบรวมก่อตั้งหน่วยกองทัพชื่อ ราชวงศ์แห่งเวียงจันทน์ (Latsavong of Vientiane) ผู้ซึ่งเป็นผู้นำการต่อต้านการรุกรานจากสยามในศตวรรษที่ 19 เพื่อให้การต่อต้านขยายผลไปอย่างกว้างขวาง เจ้าสุภานุวงศ์ ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลร่วมกับอดีตเจ้าหน้าที่บางส่วนจากคณะรัฐบาลแห่งชาติลาว (The Pathet Lao Government) รวมทั้งเชิญตัวแทนของกลุ่มชนเผ่า (Laos's Tribal Group) จำนวน 2 คน มาร่วมรัฐบาลเพื่อบริหารประเทศด้วย

ในปีค.ศ. 1950 ท้าวไกรสอนและท้าวหนูฮัก ได้เป็นสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน เป้าหมายของพรรค คือ ปฏิบัติการลบล้างอยู่เบื้องหลังองค์การต่อสู้ต่างๆ เช่น พวกเวียดมินต์ และพวกลาวใหม่อิสระ (Neo Lao Issare) ที่ศรัทธาเชื่อถือต่อลัทธิมาร์ก-เลนิน จากกลยุทธ์ และนโยบายดังกล่าว มีผลให้เวียดมินต์ส่งกำลังเข้ามาช่วยลาวจำนวนมาก เช่น ส่งตัวแทนทางการเมืองและทหารในช่วงปีค.ศ. 1946 - ค.ศ. 1947 เป็นจำนวนประมาณ 500-700 คน และ เพิ่มขึ้นเป็น 17,000 คนในปีค.ศ. 1953

ในการต่อต้านฝรั่งเศสนั้น ขบวนการประเทศลาวของเจ้าสุภานุวงศ์ ได้พัฒนาความร่วมมือ นอกเหนือจากความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเวียดมินต์เป็นเวลาช้านานแล้ว บรรดากลุ่มเจ้าขุนมูลนายก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ซึ่งต่อมาพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้ประกาศยุบสลายพรรคในปีค.ศ. 1945 แต่แท้ที่จริงแล้วยังคงดำเนินกิจกรรมอย่างเงียบๆ และได้กระจายสาขาอย่างเงียบๆ โดยได้กระจายสาขาของพรรคออกไปอีก 2 ประเทศคือ เวียดนามและกัมพูชา เพื่อที่จะสนับสนุนการต่อต้านฝรั่งเศสขนานใหญ่ทั่วทั้งคาบสมุทรอินโดจีน

อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่จะจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ก็ยังคงมีข่าวอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะกลุ่มสนับสนุนขบวนการประเทศลาว ภายหลังจากที่ได้ปรึกษากับโฮจิมินห์แล้ว เจ้าสุภานุวงศ์จึงได้จัดประชุมสมัชชาใหญ่ของ "แนวลาวต่อต้านฝรั่งเศส" ขึ้นเป็นครั้งแรก และมีมติให้จัดตั้ง "ขบวนการประเทศลาว" ซึ่งเป็นองค์การพรรคประชาชนลาว (Phak Pasason Lao - Lao People's Party - LPP) จึงได้รับการก่อตั้งอย่างเป็นทางการ เพื่อสนองเจตนารมณ์ดังกล่าว รวมทั้งได้จัดตั้ง "แนวลาวอิสระ" เพื่อเป็นแนวร่วมในการต่อต้านฝรั่งเศส และจัดตั้งรัฐบาล "แนวลาวอิสระ" นี้เพื่อทดแทนรัฐบาลลาวอิสระที่ยกเลิกไปแล้ว

ในปีค.ศ. 1951 กองกำลังติดอาวุธของขบวนการปะเทดลาวสามารถระดมพลเพิ่มขึ้นได้ครบตามต้องการ และส่งไปฝึกกับเวียดนามได้อย่างเต็มประสิทธิภาพในการต่อต้านฝรั่งเศส ต่อมาเวียดนามมีชัยชนะที่แขวงหัวพันและบางส่วนของแขวงพงสาลี เชียงขวาง และหลวงน้ำทา ในขณะเดียวกัน เจ้าสุภานุวงศ์ก็ได้จัดตั้งรัฐบาลปะเทดลาว (Pathet Lao government) ขึ้นที่แขวงหัวพันอย่างเป็นทางการ โดยมีเจ้าสุภานุวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรี ท้าวไกรสอน พรหมวิหาน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และท้าวหนุ่ย อัญมณี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจและการเงิน

ในเวลาต่อมา หลวงพระบางตกอยู่ในอันตราย เนื่องจากถูกเวียดนามยึดครอง เจ้าสว่างวัฒนา ผู้สืบต่อราชบัลลังก์เป็นกษัตริย์ลาวองค์ถัดไปได้รับจดหมายจากประเทศสหรัฐอเมริกาส่งมาจากสถานทูตในกรุงไซ่ง่อน ลงนามโดยนายโรเบิร์ต แมคคลินทอก (Robert McClintock) ขอบความในจดหมายแสดงความหวังใจต่อความปลอดภัยและชีวิตของกษัตริย์ และได้แนะนำให้หลบหนีย้ายออกไปจากหลวงพระบาง แต่กษัตริย์มีความประสงค์จะอยู่เป็นขวัญและกำลังใจเคียงคู่กับประชาชน จึงไม่คิดจะหลบหนีแต่กลับจะต่อสู้ เพื่อรักษาเมืองหลวงไว้ให้จงได้ โดยช่วงปลายปีค.ศ. 1953 - ต้นปีค.ศ. 1954 กองทัพเวียดนามได้ยึดปะเทดลาวทางใต้ ไปจนถึงเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับจังหวัดนครพนมของไทย การต่อสู้กับฝรั่งเศสในอินโดจีนเป็นไปอย่างกว้างขวางและรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ

การเลือกตั้งสภาแห่งชาติ (National Assembly) ได้มีขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1951 พรรคชาติก้าวหน้า (The National Progressive Party) ซึ่งจัดตั้งโดยท้าวคำเม้า อดีตรัฐมนตรีของพรรคลาวอิสระ ท้าววันพูมา และท้าวกระต่าย คอนสะโสฤทธิ์ ได้ชัยชนะ 15 ที่นั่งจากทั้งหมด 39 ที่นั่ง พรรคประชาธิปไตย (The Democratic Party) ของท้าวกู วรวันและน้องเขย คือ นายพลภูมิ หน่อสวัน ได้รับความนิยมแต่ได้รับเลือกตั้งมาเพียง 4 ที่นั่งเท่านั้น พรรคลาวร่วมสัมพันธ์ (The National Lao Union) ของท้าวบง สุวรรณวงศ์ได้ 3 ที่นั่ง และอีก 17 ที่นั่งได้จากผู้สมัครอิสระ ซึ่งรวมท้าวผุย ชนะนิกร และท้าวเลี่ยม อินสีเชียงใหม่ พญาคำเม้า ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ และได้ให้เจ้าสุวรรณภูมาขึ้นสู่อำนาจ เป็นหัวหน้ารัฐบาลในเดือนพฤศจิกายนแทน เจ้าสุวรรณภูมาจึงเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 4 แต่เป็นคนแรกนับจากที่ลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสอย่างสมบูรณ์เมื่อ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1953 ด้วยผลจากแรงกดดันของอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ

มุ่งสู่ความเป็นกลาง (Neutrality)

ทหารโฮจิมินห์และลาวได้เฝ้าดูการเดินสวนสนามของทหารจีนคณะชาติ (Chinese Nationalist) กองพล 93 ที่ตั้งกองกำลังอยู่ที่เวียงจันทน์ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1954 โดยมีเจ้าสุภานุวงศ์เป็นผู้บัญชาการและอยู่ในชุดเครื่องแบบเต็มยศ ยืนอยู่แถวหน้าพร้อมกับลูกชาย ชื่อ อริยะ (Ariya) ซึ่งยืนถัดไปเคียงข้างกับนายครั้น วัน ดินห์ (Tran Van Dinh) อดีตที่ปรึกษาทางทหารของเจ้าสุภานุวงศ์

เพื่อแสดงให้เห็นนาประเทศได้รับรู้ถึงความมีอิสระภาพปกครองตนเองได้อย่างเต็มที่ ลาวจึงได้ส่งคณะผู้แทน นำโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ท้าวหุย ชนะนิกร (Phoui Sananikone) ไปร่วมประชุมที่กรุงเจนีวาในเดือนกรกฎาคมปีค.ศ. 1954 ซึ่งตกลงยุติสงครามอินโดจีนลงนามกับเวียดนามใต้ ในสัญญาระบุไว้ว่า เวียดนามใต้จะถอนทหารออกจากลาว ตั้งแต่เวลา 8.00 น. ตอนเช้าของวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 1954 เป็นต้นไป และถอนกองกำลังกลับสู่เวียดนามเหนือ ให้หมดสิ้นภายใน 120 วัน ทางเวียดนามใต้จะพาท้าวหนุ่ยอีก และท้าวมา คำพิไล (Ma Khamphitay) ไปประชุมร่วมในนามของประเทศลาวโดยใช้หนังสือเดินทาง (Passport) ของเวียดนามใต้ แต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากที่ประชุมแต่ประการใด

ด้านสหรัฐอเมริกา โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ คือ นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลอร์ส (John Foster Dulles) ได้พยายามโน้มน้าวให้เห็นความสำคัญที่จะไม่ยอมยุติการสู้รบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่ทางฝ่ายประเทศจีน โดยนายกรัฐมนตรี จู เอ็น ไไล (Zhou Enlai) เสนอแนะว่า ควรมีการจัดตั้งรัฐบาลผสมหลายฝ่าย ส่วนเจ้าสุภานุวงศ์ ซึ่งอยู่ฝ่ายขบวนการประเทศลาว และไม่ยอมรับความเป็นรัฐบาลลาวของเจ้าสุวรวงศ์ เห็นว่าควรจะได้มาพบปะหารือกันทั้งสองฝ่าย แต่เบื้องหลังความประสงค์ของจีน คือ การไม่ต้องการให้มีฐานทัพทหารของอเมริกาอยู่ในลาวนั่นเอง ซึ่งต่อมาสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEATO) ในปีค.ศ. 1954 โดยรวมประเทศลาว เวียดนาม และกัมพูชา ให้เป็นประเทศในอารักขาและสนับสนุนการต่อต้านรัฐบาลคอมมิวนิสต์ ซึ่งขัดแย้งกับหลักความเป็นกลางของกลุ่มประเทศอินโดจีนตามสนธิสัญญากรุงเจนีวาปีค.ศ. 1954

การรื้อฟื้นการเจรจาใหม่

ต่อมาเจ้าสุวรวงศ์ได้พยายามจัดให้มีการประชุมสงบศึกภายในของลาวด้วยกัน หลังจากรับการเลือกตั้งและพาคณะรัฐบาลใหม่ประชุมในสภาแห่งชาติเมื่อ 20 มีนาคม ค.ศ. 1956 ผลความพยายามดังกล่าว ทำให้มีการเปิดเจรจาชันที่เวียงจันทน์ในเดือนสิงหาคม

ฝ่ายขบวนการปะเทดลาว ได้ส่งเจ้าสุภานุวงศ์เป็นตัวแทน ทั้งสองฝ่ายได้ข้อสรุปร่วมกันที่จะหยุดยิงใน 2 เมืองทางภาคเหนือ และเห็นชอบพ้องกันที่จะไม่ให้ต่างชาติเข้ามายุ่งเกี่ยว หรือกำหนดทิศทางดำเนินนโยบายต่างประเทศของลาว โดยยินยอมให้ขบวนการปะเทดลาวจัดตั้งพรรคการเมืองได้อย่างถูกต้อง และรวมกองกำลังของขบวนการปะเทดลาวเข้าไปผสมเป็นกองทัพแห่งชาติลาวได้ ตลอดจนแต่งตั้งคณะอนุกรรมการทำงานของแต่ละฝ่าย เพื่อเข้ามาจัดทำในเรื่องรายละเอียดต่างๆ ร่วมกัน เพื่อเตรียมการเป็นรัฐบาลผสมจากหลายพรรค ขบวนการปะเทดลาวจึงได้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นชื่อว่า พรรคลาวรักชาติ (Neo Lao Lak Xat = Lao Patriotic Front - LPF) และได้ร่วมประชุมกับรัฐบาลลาวโดยมีข้อยุติด้านการหยุดยิง ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันของลาว การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและการปฏิบัติกับสมาชิกของขบวนการปะเทดลาวอย่างยุติธรรมและภราดรภาพ

ในช่วงปลายเดือนสิงหาคม ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมและได้ตกลงร่วมกันว่า ลาวจะดำเนินนโยบายเป็นกลาง ประสานความสัมพันธ์กับทุกประเทศรวมทั้งประเทศคอมมิวนิสต์ด้วย อีกทั้งเมื่อเจ้าสุภานุวงศ์ได้ไปเยือนกรุงปักกิ่งและกรุงฮานอย ก็ได้รับการต้อนรับอย่างดีเยี่ยม จากกลยุทธ์ที่จะรักษาความเป็นกลางและนำพาประเทศชาติให้ก้าวไปข้างหน้า เจ้าสุภานุวงศ์จึงพยายามที่จะแยกอำนาจความรักชาติออกจากความเชื่อถือในลัทธิคอมมิวนิสต์ของขบวนการปะเทดลาว โดยเขาสังเกตว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นมีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวลาวน้อยมาก จึงได้กล่าวเตือนว่า หากเกิดการปฏิวัติหรือล้มล้างสถาบันใดเพื่อมุ่งสู่ความเป็นคอมมิวนิสต์แล้ว ก็จะต้องปล่อยให้ประเทศกลับคืนสู่ระบอบการปกครองแบบกษัตริย์ตามเดิมทันที ในขณะที่เดียวกัน เจ้าสุภานุวงศ์ก็ผูกมิตรกับสหรัฐอเมริกาไว้ด้วย เพราะตระหนักดีว่า อเมริกาหวังที่จะใช้ลาวเป็นตัวกันขวางคอมมิวนิสต์ (Communist Bloc) ไม่ให้กระจายสู่ประเทศอื่นในเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะประเทศไทย ตามแนวคิด "ทฤษฎีโดมิโน" ของผู้นำสหรัฐสมัยนั้น แม้ว่าเจ้าสุภานุวงศ์กับรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ต่างก็มีความคิดที่จะให้ประเทศลาวเป็นเอกราชอย่างมั่นคงนั้น ก็ยังมีความแตกต่างกันอยู่ประการหนึ่ง คือ อเมริกาไม่เห็นชอบด้วยที่จะให้คอมมิวนิสต์ประเทศลาวเข้ามาร่วมรัฐบาล โดยทุกสหรัฐประจำกรุงเวียงจันทน์ขณะนั้น คือ เจ เกรแฮม พาร์สัน (J.Graham Parsons) ได้แจ้งต่อเจ้าสุภานุวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่าจะไม่สนับสนุนนโยบายต่างประเทศที่สัมพันธ์กับเวียดนามเหนือและจีน

ในที่สุดเมื่อกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1957 เจ้าสุภานุวงศ์ได้ลาออกจากนายกรัฐมนตรี เนื่องจากแพ้การลงคะแนนเสียงในรัฐสภาแห่งชาติ ในขณะที่เดียวกัน เจ้าเพชรราช ก็ได้รับ

การเชิญชวนให้กลับจากการพำนักในไทยมาอยู่ลาว แต่เจ้าเพชรราชไม่ฝักใฝ่การเมืองอีกต่อไป จึงเดินทางไปเฝ้ากษัตริย์ที่หลวงพระบางและยอมรับในตำแหน่งองคมนตรีที่ทำหน้าที่สำเร็จราชการ (Viceroy) แทน

ผลจากข้อตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งชาติลาวกับขบวนการปะเทดลาว ได้มีการแต่งตั้งเจ้าแขวงหัวพันจากฝ่ายรัฐบาลแห่งชาติลาว เช่น เจ้าแขวงพงสาธิมาจากฝ่ายขบวนการปะเทดลาว โดยรองเจ้าแขวงและตำแหน่งสำคัญอื่นๆจะสลับอำนาจกันอย่างยุติธรรม นอกจากนี้ กองกำลังของขบวนการปะเทดลาว 2 กองพัน ประมาณ 1,500 คน จะเข้าเป็นทหารประจำการกองทัพแห่งชาติ ที่เหลือจะปล่อยให้กลับสู่ภูมิลำเนาเดิม โดยเจ้าสุภานุวงศ์ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีด้านวางแผนและพัฒนา ส่วนท้าวภูมิ จงวิจิต ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม

เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1958 เจ้าสุภานุวงศ์ได้เดินทางไปสหรัฐอเมริกาอีกครั้ง เพื่อขี้แจงขอความสนับสนุนเรื่องรัฐบาลผสมที่มีค่ายคอมมิวนิสต์ขบวนการปะเทดลาวร่วมบริหารด้วยนั้น เชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่สุดแล้วในภาวะการณ์เช่นนี้ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือเห็นชอบด้วยจากอเมริกาแต่อย่างใด ภาพพจน์ของสหรัฐในสายตาของคนลาวเริ่มตกต่ำลงอย่างมาก ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการโฆษณาชวนเชื่อของขบวนการปะเทดลาวที่ประสบผลสำเร็จอย่างมาก โดยเฉพาะท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกล ขบวนการปะเทดลาวได้ปลุกกระตือรือร้นความรู้สึกชาตินิยม กำจัดคอรัปชั่น และรณรงค์ต่อต้านการมีลูกมาก เพื่อสร้างครอบครัวให้มีคุณภาพอย่างไรก็ดี ชื่อเสียงที่ตกต่ำของสหรัฐอเมริกาพอจะชดเชยขึ้นมาได้บ้าง เมื่อมีนายแพทย์หนุ่มจากสหรัฐเข้ามาช่วยพัฒนาสร้างโรงพยาบาลและสุxonานามัยชนบท ชื่อ ดร.ทอม ดูเลย์ (Dr. Tom Dooley) และเศรษฐีชาวไร่จากมลรัฐอินเดียนา ชื่อ เอ็ดกา บลูเอล (Edgar "Pop" Buell) ซึ่งได้อุทิศชีวิตช่วงสุดท้ายให้ความช่วยเหลือชาวลาเว้าแม้ง ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวลาเว้าส่วนหนึ่งให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

การเลือกตั้งในปีค.ศ. 1958

การเลือกตั้งซ่อม 21 ที่นั่ง พรรคแนวลาเว้ารักชาติของขบวนการปะเทดลาวได้ที่นั่งมากถึง 13 ที่โดยไม่คาดคิดในความสำเร็จอย่างสูงเช่นนี้ ทำให้บรรยากาศสภาแห่งชาติคึกคักอีกครั้งหนึ่ง พรรคขนาดใหญ่สองพรรค คือ พรรคก้าวหน้า (Progressive Party) และพรรคอิสระภาพ (Independent Party) ได้ส่งผู้สมัครเข้าไปตัดคะแนนเสียงกันเอง ทำให้พรรคลาเว้ารักชาติร่วมมือกับพรรคสันติภาพ (Peace Party) สนับสนุนซึ่งกันและกัน จึงได้คะแนนเสียงเกือบ 2 ใน 3 ส่วน เจ้าสุภานุวงศ์จึงได้รับคะแนนเสียงอย่างท่วมท้น และได้เป็นประธานสภาแห่งชาติ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง สหรัฐอเมริกากำลังหาทางออกให้กับเจ้าสุวรรณภูมาที่ต้องการมีชัยชนะเหนือขบวนการปะเทดลาว โดยใช้กองทัพแห่งชาติลาวเป็นเครื่องมือที่จะต่อสู้ด้วยกำลังอำนาจกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ จึงจัดตั้งองค์การทางการเมือง ชื่อ คณะกรรมการป้องกันผลประโยชน์แห่งชาติ (The Committee for the Defense of the National Interests - CDNI) โดยใช้คนหนุ่มสาว คนธรรมดาสามัญ ที่มีเจตนาแน่วแน่จะกอบกู้เศรษฐกิจต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และสร้างอุดมการณ์ใหม่

รัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผู้จ่ายเงินเดือนให้กับกองทัพแห่งชาติลาวทั้งหมด มีความเห็นอกเห็นใจกลุ่มหนุ่มสาวสมัยใหม่ CDNI นี้เป็นอย่างมาก แต่ทว่าสหรัฐกลับไม่ค่อยเห็นด้วยนัก เนื่องจากเจ้าสุวรรณภูมาได้เคยทดลองจัดตั้งมาแล้วและไม่ได้ผล อันเป็นเหตุให้ต้องลาออกและเกิดวิกฤตการณ์ด้านการปรับคณะรัฐมนตรี ซึ่งท้าวผุย ชนะนิกรได้เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อมา

กองทัพเดินแถวสู่เวทีการเมือง

เนื่องจากมีกรรมการของพรรคขบวนการปะเทดลาวที่ยังถูกคุมขังอยู่ บรรยากาศทางการเมืองจึงเพิ่มความสับสนวุ่นวายเสมือนไร้กฎหมายบ้านเมือง ท้าวผุยได้ลงจากอำนาจในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1959 นายพลภูมิ หน่อสะหวันและผู้สนับสนุนจากพรรค CDNI ได้บีบบังคับให้กษัตริย์มอบอำนาจบัญชาการสูงสุดของกองทัพให้ ซึ่งเป็นการกระทำที่ออกนอกกรอบและส่งผลให้ทุกประเทศตะวันตกหลายประเทศหันมาสนับสนุนให้คงรัฐธรรมนูญการปกครองไว้ตามเดิม ด้วยเกรงว่าหากนายพลภูมิได้เป็นนายกรัฐมนตรีก็จะนำระบอบเผด็จการของทหารแบบข่าจัดมาใช้ ซึ่งคาดว่าจะทำการปราบปรามฝ่ายขบวนการปะเทดลาวอย่างรุนแรง และจะเป็นการขัดต่อสนธิสัญญาเจนีวา ทูตของรัฐบาลฝรั่งเศส อังกฤษ ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกาประจำลาวจึงพากันไปเข้าเฝ้าเจ้าสว่างวัฒนา กษัตริย์ลาว และต้องการให้แต่งตั้งรัฐบาลรักษาการณ์ โดยให้ท้าวภูประสิทธิ์ อภัย รัชนีที่รักษาการณ์แทนรัฐบาล พร้อมจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ทหารเริ่มเข้าสู่การเมืองมากขึ้น แต่ดูเหมือนว่าไม่ได้เข้ามาตามแบบฉบับที่สหรัฐอเมริกาคาดหวังเอาไว้

ในวันที่ 24 เมษายน ค.ศ. 1960 ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศ มีการซื้อเสียงและโกงการเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง โดยนายพลภูมิ ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ของประเทศไทย และมีการซื้อเสียงผู้สมัครที่มีคะแนนเสียงดีและโดดเด่น รวมทั้งข้าราชการพลเรือนที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้งทำให้ผู้สมัครฝ่ายขวา

ได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมากอย่างไม่น่าเป็นไปได้ โดยไม่มีผู้สมัครจากพรรคแนวลาวัรักษชาติได้รับเลือกเลยแม้แต่คนเดียว รัฐบาลใหม่ได้จัดตั้งขึ้นในวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1960 โดยมีท้าวสมสนิท เป็นนายกรัฐมนตรี และนายพลภูมิ หน่อสะหวัน ทำหน้าที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งสังกัดพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ คือ พรรคชาติสังคม (Social Party) ซึ่งสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเจ้าสุววรรณภูมา ผู้ได้รับการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ใจได้เป็นประธานรัฐสภาแห่งชาติ นอกจากนี้ บรรดาแกนนำของพรรคขบวนการปะเทดลาวที่เคยถูกคุมขัง ก็ไม่ได้รับสิทธิเข้าสมัครรับเลือกตั้งตามข้อกำหนดของกฎหมายเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลง แกนนำเหล่านี้ ได้แจ้งข่าวสัญญาณให้เลือกสมาชิกของพรรคนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ ใดก็ตามให้เข้าสมาชิมากที่สุด หรือทะเลาะแค้นเสียงกับพรรคสันติภาพ (Peace Party) ที่สนับสนุนพรรคแนวลาวัรักษชาติของขบวนการปะเทดลาวเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ความพยายามสร้างความเป็นกลางในชาติ

เหตุการณ์หลังเลือกตั้งได้เข้าสู่ความสงบเรียบร้อยอยู่ระยะหนึ่ง ซึ่งเป็นช่วงที่ขบวนการปะเทดลาวกำลังปรับตัว โดยใช้แผนกลยุทธ์ใต้ดิน สะสมอาวุธและกำลังพลไว้ต่อต้านรัฐบาลที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุนช่วยเหลืองบประมาณ ทั้งด้านกองทัพและเศรษฐกิจอย่างมาก จนเกิดการคอร์รัปชันกันอย่างแพร่หลาย

ร้อยเอกกองแล นายทหารฝ่ายขวาด้วยกันได้ทำการปฏิวัติ โดยนำกองพันทหารร่มที่ 1 ที่ดีที่สุดของลาวเข้ายึดกรุงเวียงจันทน์ โดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อแม้แต่คนเดียว ซึ่งเป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าประวัติศาสตร์ลาวยุคใหม่ คณะปฏิวัติได้เข้ายึดกรุงเวียงจันทน์ในขณะที่ไม่มีคณะรัฐบาลอยู่ เนื่องจากประชุมกันที่หลวงพระบางทั้งคณะ ร่วมกับเจ้ามหาชีวิตสว่างวัฒนา เพื่อเตรียมงานถวายพระเพลิงเจ้าศรีสว่างวงศ์ พระบิดาที่เสด็จสวรรคต ร้อยเอกกองแลได้ประกาศการปฏิวัติทางวิทยุกระจายเสียง โดยใช้สนามฟุตบอลเป็นกองบัญชาการ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ. 1960 และแถลงเจตนารมณ์ที่จะจบสิ้นการสู้รบกันเองของคนลาว ปราบปรามคอร์รัปชัน และยุติไว้ซึ่งสันติภาพ ต่อต้านอิทธิพลต่างชาติ ถอนทหารต่างชาติออกนอกประเทศ รักษาความเป็นกลาง นอกจากนี้ ร้อยเอกกองแล ยังเรียกร้องให้เจ้าสุววรรณภูมากลับมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ซึ่งการทำรัฐประหารของร้อยเอกกองแลนี้ได้ส่งผลให้ประวัติศาสตร์การเมืองลาวเปลี่ยนไปอย่างมากในเหตุการณ์สำคัญๆ ในระยะเวลาต่อมา

สามวันต่อมา นายพลอ้วน รัตกุล (Ouon) ซึ่งเป็นตัวแทนของคณะรัฐบาลลาว ได้เดินทางมาเพื่อเจรจากับร้อยเอกกองแล พร้อมทั้งได้เข้าพบประธานรัฐสภา คือ เจ้าสุววรรณภุมมา ที่กรุงเวียงจันทน์ แล้วนายพลอ้วนก็ได้เดินทางกลับไปรายงานให้รัฐบาลที่อยู่ที่หลวงพระบาง ได้ทราบความประสงค์ของผู้ก่อการปฏิวัติ คณะรัฐบาลลงเลใจที่จะมาพบกับร้อยเอกกองแล ทำให้ฝูงชนหลังไหลมาที่ทำการของรัฐบาล เพื่อเรียกร้องให้ท้าวสมสนิท ลาออกจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีทันที หลังจากนั้น ฝูงชนยกขบวนไปที่ทำการรัฐสภาเพื่อพบกับเจ้าสุววรรณภุมมา ท่ามกลางกระแสประชาชนที่ร้อนแรง ต่อมาตัวแทนรับมอบอำนาจของรัฐสภา ได้เดินทางมาหลวงพระบาง เพื่อรายงานผลการโหวตเสียงที่จะให้มีรัฐบาลใหม่และเรียกร้องให้เจ้ามหาชีวิตแต่งตั้งเจ้าสุววรรณภุมมาจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ ด้วยเกรงจะเกิดเหตุการณ์รุนแรงในกรุงเวียงจันทน์จนควบคุมไม่ได้ ท้าวสมสนิทจึงยื่นใบลาออก และแต่งตั้งเจ้าสุววรรณภุมมาเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล ประกอบด้วยคณะรัฐมนตรี 34 คน ในวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 1960 ในวันรุ่งขึ้น ร้อยเอกกองแลก็ประกาศยุติและถอนตัวออกจากที่ยึดมั่นกลับไป ส่วนนายพลภูมิ หลังจากได้รับข่าวการปฏิวัติของร้อยเอกกองแล ได้เดินทางออกจากหลวงพระบางไปจังหวัดอุบลราชธานีของไทยโดยเครื่องบิน เพื่อไปตกลงกับไทยและสหรัฐอเมริกา ช่วยทำการกอบกู้สถานการณ์ โดยไปปักหลักที่แขวงสะหวันเขต และปากเซ แขวงจำปาสัก ต่อมา นายพลภูมิ ได้เข้าพบจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และมร.เลียวนาร์ด อังเกอร์ (Leonard Unger) ทูตสหรัฐประจำประเทศไทย ตลอดจนเจ้าหน้าที่ระดับสูงทางทหารของสหรัฐ เพื่อชี้แจงแผนการยึดเวียงจันทน์ รวมทั้งเป้าหมายที่สนามบินและท่าเรือ โดยขอให้ไทยกับสหรัฐสนับสนุนด้านการขนถ่ายกำลังพลทางอากาศ ค่าจ้าง และเงินเดือนของทหารได้บังคับบัญชา เชื้อเพลิง รวมถึงการจัดหาวิทยุสื่อสารให้ด้วย เพื่อใช้ติดต่อระหว่างกองบัญชาการที่สะหวันเขตกับกรุงเทพได้สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลสหรัฐทันที และการที่สหรัฐให้เงินช่วยเหลือนายพล ภูมินั้น ด้วยมุ่งหวังที่จะให้ช่วยต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งแตกต่างไปจากการสนับสนุนของจอมพลสฤษดิ์ ที่มีความผูกพันกับนายพลภูมิเป็นการส่วนตัวส่วนหนึ่ง และในฐานะเป็นลูกพี่ลูกน้องกับจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งสถานทูตสหรัฐในไทยได้เคยกล่าวเตือนจอมพลสฤษดิ์ มิให้แทรกแซงกิจการภายในของลาวจนเสียดุล อันอาจเป็นสาเหตุให้เวียดนาม และจีน ถือเป็นโอกาสสนับสนุนขบวนการปะเทดลาวอย่างเปิดเผยได้

การแตกแยกกันอย่างหนัก

หลังจากนายพลภูมิ ได้รวบรวมกำลังพลได้จากกองทหาร 5 แห่งและตั้งกองบัญชาการที่สะหวันเขตแล้ว ก็ได้ออกวิหุโฆษณาระกาศโจมตีร้อยเอกกองแลไปในทางเสียหาย ประนามว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ผู้นิยมลัทธิฝ่ายซ้าย และจัดตั้งองค์การต่อต้านการปฏิวัติเมื่อ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1960 นอกจากนี้ ยังขอความร่วมมือจากทหารเข้าช่วยร่วมต่อสู้ โดยเสนอเงินเดือนรายได้ประจำในการปลดปล่อยกรุงเวียงจันทน์จากการยึดครอง กองกำลังที่จงรักภักดีต่อนายพลภูมิ จึงได้เข้ายึดครองเมืองปากซัน แขวงบริคำไซในเวลาต่อมา

ฝ่ายสหรัฐอเมริกาเมื่อทราบข่าวร้ายว่า เจ้าสุวรรณภูมาได้กลับมาเป็นนายกอีก จึงเริ่มวางแผนการที่จะให้มีการยอมรับความสมคูล โดยหาวิธีการที่จะลดบทบาทของร้อยเอกกองแล และสร้างฐานอำนาจและเสถียรภาพขึ้นมาใหม่ แต่เจ้าสุวรรณภูมาพยายามจะหลีกเลี่ยงสงครามกลางเมือง จึงยินยอมให้นายพลภูมิเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยเข้าสาบานตนรับตำแหน่งในวันที่ 31 สิงหาคม ค.ศ. 1960 ในวันเดียวกัน ร้อยเอกกองแลได้กระจายเสียงทางวิทยุคัดค้านการตั้งนายพลภูมิ ไม่ให้ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐบาล เจ้าสุวรรณภูมาขอร้อยเอกกองแลให้สงบ เพื่อเห็นแก่ความสงบสุขของชาติ และได้รับความร่วมมือด้วยดี หลังจากนั้นนายพลภูมิก็เดินทางไปตั้งหลักที่สะหวันเขต

ต่อมาไม่นาน เจ้าบุญอุ้ม ณ ช่าปาสัก ได้ประกาศที่สะหวันเขต เรื่องการจัดตั้งรัฐบาลปฏิวัติใหม่ร่วมกับนายพลภูมิ และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ ร้อยเอกกองแลส่งพลร่ม 2 หน่วยเข้าโจมตีที่เมืองปากซัน และตั้งเครื่องกีดขวางที่คั่นเหนือของแม่น้ำกระติง ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1960 จอมพลสฤษดิ์ได้ประกาศจะส่งทหารไทยเข้าร่วมรบในลาว ยิ่งทำให้ชื่อเสียงของร้อยเอกกองแล หอมฟุ้งกระจาย เป็นที่ชื่นชมไปทั่วประเทศลาวขึ้นไปอีก

ฝ่ายขบวนการปะเทดลาว ซึ่งมีเวียดนามเหนือหนุนหลัง ได้ประกาศตัวสนับสนุนเจ้าสุวรรณภูมา ฝ่ายนายพลภูมิคัดค้าน โดยมีประเทศต่างชาติช่วยเหลือ คือ สหรัฐอเมริกา และไทย ชาวลาวจำนวนมากจึงได้หันมาเข้ากับฝ่ายขบวนการปะเทดลาว เพื่อต่อต้านต่างชาติ โดยเฉพาะที่เวียงจันทน์ ซึ่งถูกไทยสั่งห้ามจำหน่ายสินค้าให้ลาว ทำให้ลาวเริ่มขาดแคลนสิ่งของอุปโภคและบริโภค ยิ่งทำให้ลาวเกิดความเกลียดชังไทยเพิ่มทวีมากขึ้น วิทยุกระจายเสียงจากกรุงฮานอย และปักกิ่ง ประกาศสนับสนุนเจ้าสุวรรณภูมา ซึ่งไปตั้งหลักที่แขวงพงสาลี เป็นฐานกำลังต่อสู้

สงครามเวียงจันทน์

การป้องกันเมืองหลวง ท้าวฤๅษิต อภัย เป็นผู้ควบคุมกองกำลังรักษาตั้งมั่นอยู่ที่ค่ายจันทน์ไม่ ร้อยเอกกองแลต้องการให้ลาวเป็นกลาง อุดมภูมิทางการเมืองขึ้นสูงและตั้งเครือข่ายตัวแทนของขบวนการปะเทดลาวได้รับหนีออกจากเวียงจันทน์ รวมทั้งรัฐมนตรีต่างๆในคณะรัฐบาล และเจ้าสุวรรณหงษ์ก็พลอยอพยพออกนอกเมืองอย่างโกลาหล โดยเจ้าสุวรรณหงษ์คาดการณ์ได้อย่างถูกต้องว่า จะเกิดสงครามกลางเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงพาครอบครัวและรัฐมนตรี 2-3 คนไปหลบภัยอยู่ที่กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชาเป็นการชั่วคราว แต่มอบอำนาจให้กองทัพดูแลเวียงจันทน์ไว้ ส่วนรัฐมนตรี ก็นิม พงเสนา ซึ่งให้เฝ้าเมืองหลวงก็ไปอยู่ที่กรุงชานอย พร้อมกับท้าวภูมิ วงวิจิต หัวหน้าคณะผู้แทนเจรจาของขบวนการปะเทดลาว ส่วนร้อยโทเดือน สนั่นลาด ซึ่งเป็นผู้ช่วยร้อยเอกกองแล ได้เดินทางไปขอความช่วยเหลือจากรัสเซียและเวียดนามเหนือ

นายพลภูมิ เริ่มเปิดฉากการรบในเมืองเวียงจันทน์ โดยมีกองบัญชาการใกล้กับสนามบิน ผลของการระดมยิงปืนใหญ่และรถถัง ทำให้ประชาชนพลเรือนซึ่งส่วนใหญ่เป็นลาวเชื้อสายเวียดนาม เสียชีวิตประมาณ 400-500 คน และบาดเจ็บกว่า 1,000-1,500 คน ในขณะที่ ร้อยเอกกองแลมีทหารเสียชีวิตเพียง 17 คนและมีกองบัญชาการตั้งที่นากลางไปทางเหนือเวียงจันทน์ประมาณ 60 กิโลเมตร ร้อยเอกกองแลได้ระดมพลเพิ่มอีก 800-1,200 คน ซึ่งต้องการอาวุธ อาหารและยุทธปัจจัยการรบที่ยังขาดแคลนอยู่มาก ต่อมาท้าวไกรสรอนพรมิหาน ได้ไปเยี่ยมเยียนเพื่อประสานความช่วยเหลือจากรัสเซีย และร้อยเอกกองแลได้เข้ายึดท่าเล หุ่งไห่ห็น เป็นแนวตั้งรับไว้ได้ หลังจากมีการต่อต้านจากทหารของนายพล ภูมิเพียงเล็กน้อย และเข้ารุกยึดเชียงขวางได้ในเวลาต่อมา ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องรีบอพยพทหารของนายพลภูมิ ออกนอกเมืองโพนสวันโดยทางอากาศ

ด้านท้าวภูมิ วงวิจิต ได้ตั้งกองกำลังที่ทางไก (Khang Khay) เชียงขวาง และได้เชิญท้าวสุวรรณหงษ์ให้กลับจากกัมพูชามาช่วยกัน แต่เจ้าสุวรรณหงษ์อ้างว่าตนเองยังเป็นนายกรัฐมนตรีที่ถูกต้องตามกฎหมายอยู่ และยินดีจะลาออกทันที หากสภายังถือว่านายพลภูมิ ยังมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ในที่สุดสภากลางเสียงมีมติไม่รับรองฐานะของนายพลภูมิในคณะรัฐบาล เนื่องจากไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนของรัฐธรรมนูญ

ต่อมา สงครามขยายตัวไปทั่วประเทศ รัสเซียสนับสนุนอาวุธหนักให้กับร้อยเอก กองแล เพื่อสนับสนุนรัฐบาลเจ้าสุวรรณหงษา นอกจากนี้ กองทหารจากเวียดนามเหนือที่ส่ง เข้ามาช่วยร้อยเอกกองแลรบก็พร้อมปฏิบัติตามข้อตกลง ซึ่งเป็นสิ่งที่เจ้าสุวรรณหงษาและ สหรัฐหวั่นกลัวสงครามจะขยายแนวรบ ในที่สุดร้อยเอกกองแลก็ได้กองกำลังเวียดนามเหนือ 4 กองพัน เข้ามาช่วยควบคุมเส้นทางหมายเลข 7 และ 13 ทำให้เกิดการต่อสู้ปะทะกับทหารม้ง ที่ขัดขวางโดยการทำลายสะพาน นอกจากนี้ กองทัพแห่งชาติลาว ก็ยังส่งอาวุธให้กับม้งอย่าง ลับๆอีกด้วย แต่ก็ไม่พอเพียงที่จะรับมือกับทหารเวียดนามเหนือได้ นายพลวังเป่าผู้นำชาวม้งจึง ร้องขออาวุธจากสหรัฐ แต่สหรัฐนิ่งเฉยมิได้ตอบสนองในทันที เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่า ทหารม้ง จะสู้จริงหรือไม่ มิฉะนั้นอาวุธก็อาจถูกยึด ซึ่งจะเป็นการเพิ่มกำลังของฝ่ายตรงข้ามไป ใน ที่สุดสหรัฐก็ยินยอมส่งอาวุธมาจากเกาะโอกินาวาให้กับทหารม้ง 7,000 คน และทหารม้งได้ ต่อต้านทหารคอมมิวนิสต์อย่างห้าวหาญ ในที่สุดนายพลภูมิด้วยการสนับสนุนจากทหารไทย และทหารเวียดนามใต้ ได้เข้ายึดกรุงเวียงจันทน์ไว้ได้ ส่งผลให้ร้อยเอกกองแล และขบวนการ ประเทศลาว ถอยหนีไปตั้งหลักที่ทุ่งไหหินและเชียงขวาง

อิทธิพลของขบวนการประเทศลาวแผ่ขยาย

ในตอนต้น ค.ศ. 1961 ทหารของร้อยเอกกองแลร่วมกับขบวนการประเทศลาวต่อสู้กัน ฝ่ายขวาสามารถยึดครองพื้นที่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงของลาวได้อย่างกว้างขวางถึง 2 ใน 3 ส่วนของประเทศ ในขณะที่นั้น ประเทศลาวแบ่งกลุ่มการเมืองได้ 3 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มที่หนึ่ง คือ ลาวฝ่ายขวา (Rightist) ซึ่งประกอบด้วย เจ้าบุญอุ้ม และนายพลภูมิ หน่อสะหวัน กลุ่มที่สอง คือ ลาวฝ่ายเป็นกลาง (Neutralist) มีเจ้าสุวรรณหงษากับร้อยเอกกองแล ที่มโนนโยบายต้องการ ยุติการรบภายในกันเอง และมุ่งสร้างความสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศ เพื่อนบ้านของลาว อีกกลุ่มหนึ่ง คือ ลาวฝ่ายซ้าย (Leftist) โดยมีขบวนการประเทศลาว ซึ่งมีเวียดนามเหนือ ส่งกองกำลังหลายพันคนให้การสนับสนุน

ฝ่ายขบวนการประเทศลาวได้แผ่อิทธิพลเข้าไปทุกระดับท้องถิ่นชนบทต่างๆ ของ ลาวอย่างเงียบเชียบ และเป็นความลับ ด้วยวิธีการโฆษณาชวนเชื่อและจัดตั้งเครือข่ายองค์กร ในแต่ละหมู่บ้านที่เข้าครอบครอง โดยจะส่งเจ้าหน้าที่ของขบวนการประเทศลาวทำงานเคียงคู่กับ องค์กรบริหารที่มีอยู่แล้วอย่างใกล้ชิด เช่น ในระดับเมือง (หรือระดับอำเภอ) ก็จะมีตาแสง (เทียบเท่ากำนัน) ร่วมกับคณะกรรมการตำบล และระดับบ้าน (เทียบเท่าหมู่บ้าน) ก็จะมี

การแต่งตั้งประธานบ้าน หรือนายบ้าน ทำงานร่วมกับคณะกรรมการบ้าน ทั้งนี้จะไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาร่วมด้วยโดยเด็ดขาด

หมายเหตุ การเปรียบเทียบระดับปกครองของลาวกับไทยในปีค.ศ. 1961 ดังนี้

<u>ลาว:</u> แขวง	เทียบเท่า	<u>ไทย:</u>	จังหวัด
เมือง	"		อำเภอ
บ้าน	"		หมู่บ้าน
หน่วย	"		เลขบ้าน

การประชุมจัดตั้งรัฐบาลผสม

ในปีค.ศ. 1961 การประชุมที่กรุงเจนีวา เพื่อเตรียมจัดตั้งรัฐบาลผสม โดยลาวฝ่ายขวามีท้าวผุย ชนะนิกร ลาวฝ่ายเป็นกลางมีท้าวกีนิม พลเสนา และลาวฝ่ายซ้ายมีท้าวภูมิ วงวิจิตเป็นผู้แทน เพื่อรับรองเตรียมการจัดตั้งรัฐบาล 3 ฝ่าย และให้ดอนกำลังต่างชาติทั้งหมดออกจากลาวภายในวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1963 ซึ่งสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และประเทศเพื่อนบ้านของลาวรับรองให้ความเห็นชอบด้วย นอกจากนี้ ในการประชุมสุดยอดผู้นำ (Summit) ที่กรุงเวียนนา ประธานาธิบดีจอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) แห่งสหรัฐได้ประท้วงรัสเซีย ซึ่งนายนิคิตา ครุชชอฟ เป็นผู้นำขณะนั้น ในประเด็นที่รัสเซียสนับสนุนเวียดนามเหนือให้ส่งกองกำลังมารบในประเทศลาว และสหรัฐเรียกร้องให้รัสเซียสนับสนุนความเป็นกลางของลาว มิฉะนั้น จะเกิดการเผชิญหน้าของสองมหาอำนาจ ในปีต่อมา ลาวก็ได้จัดตั้งรัฐบาลผสม 3 ฝ่าย ได้เป็นผลสำเร็จภายใต้กรอบนโยบายเป็นกลาง

ท้าวกีนิม พลเสนา จากลาวฝ่ายเป็นกลางได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ และต่อมาถูกฆาตกรรมที่กรุงเวียงจันทน์ ลาวฝ่ายขวบนการปะทะลาวจึงประกาศลาออกจากการร่วมรัฐบาล โดยให้เหตุผลว่าขาดความปลอดภัยต่อชีวิตและกลับไปตั้งหลักใหม่ที่ทุ่งไหหิน แต่ประสบปัญหาความอดอยาก จากการขาดเสบียงอาหาร ส่วนด้านทหารเวียดนามเหนือที่มีกองกำลังอยู่ในลาวกว่า 10,000 คนได้ประกาศว่า ดินแดนลาวที่ติดเวียดนามทางทิศตะวันออกจะเป็นส่วนหนึ่งของสงครามระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ด้วย จึงยังไม่ถอนกำลังออกจากประเทศลาวตามข้อตกลงเจนีวา นอกจากนี้ ยังได้ส่งกองกำลังไปทางเหนือของลาว เพื่อโจมตีกลุ่มกองโจรชาวม้ง วิทยุแห่งขบวนการปะเทดลาว และวิทยุสถานอยใต้กล่าวโจมตีสหรัฐในเรื่องยังคงมีเจ้าหน้าที่ปรึกษาทางทหาร และกองกำลังสหรัฐและต่างชาติ ยังคงปฏิบัติการอยู่ในลาว และถือว่าเป็นการละเมิดข้อตกลงเจนีวา แม้สหรัฐจะอ้างว่า สายการบินอเมริกา เป็นบริษัทเอกชนทำการบินขนส่งให้กับรัฐบาลเจ้าสุวรรณหงษ์ก็ตาม

สงครามการต่อสู้กันเองภายในลาวยังคงดำเนินต่อไป โดยไม่มีฝ่ายใดชนะอย่างเด็ดขาด พรรคคอมมิวนิสต์ลาวได้ร่วมมือกับเวียดนามและกัมพูชาตามข้อตกลง เพื่อสู้กับอเมริกาและพันธมิตร ร้อยเอกกองแลได้ขอตั้งเข้าไปในสถานทูตอินโดนีเซียในกรุงเวียงจันทน์ และเดินทางไปอยู่ฝรั่งเศส หลังจากรัฐบาลได้นำพวกฝ่ายขวาเข้ามาช่วยมากขึ้น และแต่งตั้งผู้ช่วย คือ ท้าวแสงสว่าง สุวันลาด ทำหน้าที่แทนในช่วงปีค.ศ. 1965 - ค.ศ. 1973 มีการสู้รบทางเหนือของลาวผลัดกันแพ้ ผลัดกันชนะอยู่ตลอด ทำให้หมู่บ้านต่างๆ ว่างผู้คน ไม่มีเวลาปลูกข้าว และเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากไม่มีความแน่นอนของสงคราม โดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ. 1971 - ค.ศ. 1972 มีการสู้รบไปทุกหย่อมหญ้า ทหารเวียดนามเหนืออยู่ในลาวกว่า 2 กองพันที่ต่อสู้กับม้งกว่า 10,000 คน ร่วมกับทหารของกองทัพแห่งชาติลาว ต่อมาในปีค.ศ. 1972 เจ้าสุภานุวงศ์ได้ให้มีการเลือกตั้งใหม่ และจัดตั้งรัฐบาลโดยมีรัฐมนตรีถึง 41 คนจากทั้งหมด 49 คน พรรคแนวลาวยุติการประท้วงและไม่ยอมรับ เนื่องจากปกติจะมีที่นั่งของพรรคแนวลาวยุติการ ผู้นิยมฝ่ายซ้ายประจำอยู่ส่วนหนึ่ง ที่เจ้าสุวรวงศ์มาจัดสรรไว้ให้ เจ้าสุวรวงศ์มา จึงติดต่อเจรจากับเจ้าสุภานุวงศ์ ที่ไปต่อสู้และอาศัยอยู่ในแขวงหัวพันเป็นกำลัง โดยติดต่อผ่านสถานทูตรัสเซียและเวียดนามเหนือ ที่ทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้

ตำรัฐบาลไทย ได้สนับสนุนสหรัฐอเมริกา โดยยินยอมให้สหรัฐสร้างและใช้ฐานทัพในไทย เพื่อทำสงครามเวียดนามในปีค.ศ. 1964 ประกอบด้วย สนามบินอุดรธานี นครพนม อุบลราชธานี นครราชสีมา ตาคลี จ. นครสวรรค์ และสนามบินอุตะเกา จ. ชลบุรี

4. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ค.ศ. 1975 - ปัจจุบัน)

(The Lao People's Democratic Republic)

ผลของการเจรจาที่ปารีสในฤดูใบไม้ร่วงปีค.ศ. 1972 ระหว่างสหรัฐอเมริกา กับ เวียดนามเหนือ ได้สร้างบรรยากาศที่ดีในการยุติการสู้รบในลาวเป็นอย่างยิ่ง ในขณะนั้น พื้นที่ส่วนใหญ่เกือบหมดอยู่ในเขตยึดครองของขบวนการประเทศลาวประมาณกว่า 80% ฝ่ายรัฐบาลลาวได้เมืองใหญ่ๆ ในเขตพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงเท่านั้น ดังนั้นในวันที่ 17 ธันวาคม ค.ศ. 1972 ได้มีการเจรจากันที่กรุงเวียงจันทน์ แต่ไม่สามารถสรุปร่วมกันได้ระหว่างท้าวเพ็ง พงสว่าง ผู้แทนของเจ้าสุวรวงศ์มา กับท้าวภูมิ วงวิจิตร ผู้แทนของขบวนการประเทศลาว เจ้าสุวรวงศ์มา พยายามรบรัดให้สหรัฐลงนามตกลงกัน แต่ขณะนั้น เหตุการณ์ได้เปลี่ยนไปมาก ทั้งสหรัฐและ เวียดนามเหนือ จึงยังไม่สามารถตกลงกันได้

สุดท้าย ความพ่ายแพ้ของรัฐบาลลาวต่อขบวนการปะเทดลาวก็มาถึง เมื่อสหรัฐอเมริกา ประกาศถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม เมื่อวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1973 โดยลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีส มีผลทำให้รัฐบาลกลางจำต้องลงนามในสัญญาที่ฟื้นฟูและปรองดองแห่งชาติในลาว และจัดตั้งรัฐบาลผสมสามฝ่าย (Fred Branfma, Voice From The Plain of Jars : New Your : Harper Colophon Books, The Cornell Air War Study 1972)

การจัดตั้งรัฐบาลผสมครั้งที่ 3

การจัดทำข้อตกลงจัดตั้งรัฐบาลใหม่ โดยมีเจ้าสุวรรณหงูมา เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเรียกว่า Provision Government of National Union (PGNU) ตามรัฐธรรมนูญลงวันที่ 5 เมษายน ค.ศ. 1974 ทั้งนี้ตำแหน่งต่างๆในรัฐบาลผสม ซึ่งมาจากแต่ละฝ่ายได้กำหนดให้จัดตั้งรัฐบาลผสมภายใน 30 วันไว้ดังนี้

- (1) รองนายกรัฐมนตรี 1 คน
- (2) รัฐมนตรีฝ่ายละ 5 คน และเลือกจากความเห็นชอบร่วมกันอีก 2 คน
- (3) ผู้ช่วยรัฐมนตรีจะมาจากฝ่ายตรงกันข้ามสลับกันกับรัฐมนตรี

นอกจากนี้ ข้อตกลงยังกำหนดให้ทุกฝ่ายต้องถอนกองกำลังทหารต่างชาติออกไปให้หมดสิ้นแผ่นดินลาวภายใน 60 วัน เช่นเดียวกับ การแลกเปลี่ยนนักโทษเมื่อครบกำหนด 60 วันแล้ว สหรัฐได้กระทำตามพันธะสัญญา แต่เวียดนามเหนือกลับไม่ได้ถอนทหารประมาณ 60,000 คน ออกจากแผ่นดินลาวแต่ประการใด

ภายหลัง จัดตั้งรัฐบาลผสมเสร็จสิ้นแล้ว เจ้าสุวรรณหงูมาได้เดินทางไปอยู่ฝรั่งเศส ทำให้อำนาจทางการเมืองเกือบทั้งหมดอยู่ในกำมือของขบวนการปะเทดลาวแต่เพียงฝ่ายเดียว ในช่วงนี้ ขวัญและกำลังใจของทหารฝ่ายขวา รวมทั้งเวียดนามใต้ และกัมพูชาที่ถูกสหรัฐตัดความช่วยเหลือด้านการเงินและทางทหาร เริ่มระส่ำระสายเป็นอย่างมาก ในที่สุดฝ่ายขบวนการปะเทดลาว ได้เคลื่อนกำลังเข้ายึดที่มั่นฝ่ายรัฐบาลและกรุงเวียงจันทน์ได้ โดยไม่มีการต่อสู้ขัดขวางแต่ประการใด

ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขึ้นสู่อำนาจปีค.ศ. 1975

การต่อสู้ถึงขั้นแตกหักเกิดขึ้น เมื่อฝ่ายขบวนการปะเทดลาวกับทหารเวียดนามเหนือเข้าโจมตีฐานที่มั่นของนายพลวังเปา หัวหน้าทหารมั่งของฝ่ายรัฐบาลแห่งชาติ (RLG) ที่บริเวณเทือกเขาทางแยกพุกองใกล้กับเมืองกาตี เหนือกรุงเวียงจันทน์ นายพลวังเปาขอให้ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิดทำลายที่มั่นของข้าศึก แต่เจ้าสุวรรณหงษาเกรงว่าจะสูญเสียเลือดเนื้อจำนวนมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย จึงไม่อนุญาตและให้ทหารมั่งช่วยเหลือป้องกันตนเองเพื่อชีวิตรอด วิทยุกระจายเสียงของขบวนการปะเทดลาวได้เร่งให้กวาดล้างเพื่อชัยชนะที่เด็ดขาดในที่สุด ทหารมั่งรู้สึกเหมือนถูกทอดทิ้งให้ต่อสู้อยู่เดียวดาย จึงขอทำสัญญาข้อตกลงสงบศึก โดยมีข้อแม้ว่าจะขออพยพทหารมั่งและครอบครัวทั้งหมดเข้ามาอยู่อาศัยในที่ปลอดภัยในประเทศไทย และจะไม่กลับมาแผ่นดินลาวอีก วิทยุกระจายเสียงของสหรัฐอเมริกาที่จังหวัดอุดรธานีตอบรับ แต่การอพยพจริงกลับได้ไปแต่เพียงคนสำคัญ ๆ เท่านั้น นายพลวังเปาจึงต่อรองกับสหรัฐให้อพยพทางอากาศเพิ่มจำนวนเป็น 5,000 คน แต่เข้ามาได้จริงทางเครื่องบินไม่กี่ร้อยคน และตัวนายพลวังเปาเดินทางเข้ามาเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ. 1975 การอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยของพวกมั่งเหล่านี้ ได้เป็นต้นเหตุให้ผู้นำลาวไม่ค่อยไว้วางใจ และมีความหวาดระแวงไทยตลอดมาตราบเท่าทุกวันนี้

ด้านเหตุการณ์ในเมืองเวียงจันทน์ มีการเดินขบวนขับไล่พวกฝ่ายขวา โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ทางทหารและตำรวจของรัฐบาลแห่งชาติ (RLG) โดยอ้างสาเหตุของเงินเฟ้อและราคาสินค้าที่สูงขึ้น เจ้าสุวรรณหงษาได้สั่งห้ามเดินขบวน แต่ไม่สามารถทัดทานกระแสประชาชนได้ จึงต้องปล่อยให้กันไปทั่วประเทศทุกแห่ง บางกลุ่มก็ยึดที่ทำการของรัฐบาล รัฐมนตรีหลายท่าน อาทิเช่น ท้าวสีสุก ณ จำปาสัก ต้องเดินทางหนีไปอยู่ต่างประเทศ ทหารของขบวนการปะเทดลาวเข้ายึดและควบคุมเมืองปากเซ สะหวันเขต ท่าแขก และเมืองสำคัญอื่นๆ ไว้ เจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลประชาชนลาวที่มีฐานะดี และนายทหารฝ่ายขวาที่ไม่หนีไปอยู่ต่างประเทศ จะถูกจัดให้เข้าอบรมสัมมนาตามแนวทางระบอบใหม่ กล่าวโดยสรุป ขบวนการปะเทดลาวที่มีคอมมิวนิสต์สนับสนุนได้ยึดครองปะเทดลาวไว้ได้เบ็ดเสร็จเมื่อ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1975 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1975 จึงถือเป็นวันชาติแห่งสปป.ลาว

เบื้องหลังความสำเร็จที่แท้จริงเริ่มเปิดเผย เมื่อท้าวไกรสอน พรหมวิหาน ผู้นำของฝ่ายคอมมิวนิสต์ปะเทดลาวได้แถลงการณ์ที่เวียงไซ เพื่อเร่งรัดการปฏิวัติพื้นฟูประเทศ ขณะเดียวกัน ก็เริ่มจัดตั้งกรรมการสรรหาผู้สมัคร ที่จะจัดให้มีเลือกตั้งทั่วประเทศ ชื่อว่า National Political Consultative Council (NPCC) เพื่อเตรียมคัดเลือกผู้สมัครเลือกตั้งโดยปฏิเสชการ

สนับสนุนพวกที่ไม่ใช่พรรคแนวลาวยุติชนชาติ ส่วนการเลือกตั้งผู้แทนก็ให้เลือกจากรายชื่อที่คณะกรรมการพิมพ์ประกาศรับรองไว้แล้วเท่านั้น ต่อมามีการยกเลิก NPCC ด้วยเหตุผลขาดความเหมาะสม

สาเหตุที่ผู้นำขบวนการประเทศลาวยึดอำนาจทางทหารและปกครองอย่างสมบูรณ์ในลาวเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1975 เร็วกว่ากำหนด เนื่องจากแต่เดิมคาดหวังว่าจะได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1976 อันเป็นหนทางสู่อำนาจการปกครองอย่างสมเกียรติภูมิ แต่มีเหตุการณ์วุ่นวายภายในและเกิดปัญหาขัดแย้งกับไทยด้านพรมแดน ทำให้ไทยเปิดพรมแดนตลอดแนวเมื่อ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1975 ส่งผลให้ประเทศลาวเกิดปัญหาเงินเฟ้ออย่างรุนแรงและขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคที่เคยนำเข้าจากไทย ประกอบกับสหรัฐอเมริกาลดเงินช่วยเหลือลงอย่างมาก จึงต้องเร่งรีบยึดอำนาจให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว

การจัดตั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว)

(Lao People's Democratic Republic)

เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1975 ได้มีการประชุมตัวแทนสภาแห่งชาติเป็นการเฉพาะกิจ นำโดย ท้าวสีสนา สีสาน โดยใช้หอประชุมของอดีตโรงเรียนอเมริกัน สำหรับเตรียมการจัดตั้งสภาแห่งชาติ ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่มาจากพรรคแนวลาวยุติชนชาติ ตลอดจนแนวร่วมรักชาติจากกลุ่มอื่นๆ และผู้แทนของแขวงหลายแขวงรวม 264 คน

เจ้าสุภานุวงศ์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธาน (Presidium) ของสภาแห่งชาติ และได้กล่าวสุนทรพจน์ถึงภารกิจที่จะต้องดำเนินการต่อไป เช่น ศึกษาผลกระทบที่กษัตริย์จะหมดภาระหน้าที่ทางการเมือง การยกเลิกระบอบกษัตริย์ และการจัดตั้งการปกครองระบอบสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (People's Democratic Republic) ซึ่งท้าวไกรสอน พรหมวิหาน ได้กล่าวถึงแนวทางในฐานะเป็นกรรมการสภาแห่งชาติ (Presidium) จึงอาจนับเป็นครั้งแรกที่ท้าวไกรสอน ผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังฉกมานานกว่า 30 ปีได้แสดงตัวอย่างเปิดเผยพร้อมกันนั้น ได้เสนอตำแหน่งประธานาธิบดีของประเทศให้กับเจ้าสุภานุวงศ์ แต่ไม่ได้รับความเห็นชอบอย่างเป็นเอกฉันท์ ต่อมาท้าวหนุ่ยก็จึงเสนอตำแหน่งใหม่ โดยเสนอให้เจ้าสุภานุวงศ์ เป็นประธานสภาแห่งชาติและประธานประเทศนี้ พร้อมกับเสนอชื่อสมาชิกแห่งชาติอีก 44 คน โดยมีท้าวไกรสอน พรหมวิหานเป็นนายกรัฐมนตรี และท้าวหนุ่ยก็ พุมสะหวัน เป็นรองนายกรัฐมนตรี

ส่วนเจ้าสว่างวัฒนา ซึ่งเป็นเจ้ามหาชีวิตกษัตริย์ลาว ได้ประกาศสละราชสมบัติ เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1975 แต่ก็ยังได้รับเกียรติให้เป็นที่ปรึกษาสูงสุดของประเทศ เช่นเดียวกับ เจ้าสุวรรณภูมาซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษารัฐบาล

สำหรับชื่อพรรคการเมืองที่เป็นทางการ คือ พรรคปฏิวัติประชาชนลาว (The Lao People's Revolutionary Party - LPRP) นั้น สืบเนื่องมาจากการประชุมพรรคครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1972 ทำให้บทบาท สัญลักษณ์ การประชาสัมพันธ์ และผู้บริหารพรรค โดดเด่นสู่สายตาประชาชนมากยิ่งขึ้น และสถาปนาประเทศเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Lao People's Democratic Republic) เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1975 และถือวันนี้เป็นวันชาติของลาว เพื่อเป็นเกียรติภูมิของประเทศ ส่วนพรรคการเมืองฝ่ายอื่น ทั้งฝ่ายเป็นกลางและขวาจัดต่างก็ปิดตัวเองล่มสลายไปเกือบหมดสิ้น ประชาชนลาวที่ไม่สมัครใจอยู่กับระบอบใหม่นี้ ก็ได้เดินทางอพยพหลบภัยบ้านเกิดเมืองนอนไปอยู่ต่างประเทศ เป็นจำนวนประมาณ 350,000 คน ภายในระยะเวลา 2-3 ปีต่อมา

ปัจจุบันนี้ พรรคปฏิวัติประชาชนลาว (The Lao People's Revolutionary Party - LPRP) เป็นพรรคการเมืองเดียวที่บริหารประเทศตาม กฎหมายรัฐธรรมนูญปี 1991

ความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาหลังสงครามยุติ

นอกเหนือจากความขมขื่น ความเสียหาย ที่เป็นผลกระทบของสงครามแล้ว งบประมาณของรัฐบาลแห่งชาติที่ได้จากสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมหาศาล สำหรับจ่ายเงินเดือนกองทัพและข้าราชการทั้งรัฐบาลก็หดหายไปด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่รัฐบาลภายใต้ระบอบการปกครองใหม่ ยังคงมีเยื่อใยสัมพันธ์กับสหรัฐ คือ เครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์และสาธารณสุขทั้งหลาย ที่คงทิ้งไว้ให้ในประเทศลาว เจ้าสุวรรณภูมาได้ให้คำมั่นต่อสหรัฐว่าจะพยายามรักษาเครื่องมือทางการแพทย์เหล่านี้ และคงไว้ต่อไป โดยไม่แสวงหาสิ่งทดแทนจนถึงที่สุด

ในช่วงเวลาต่อมา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองก็ห่างเหินกันไป การติดต่อมีเพียงระดับสำนักงานประสานงานเท่านั้น ไม่มีเอกอัครราชทูตประจำประเทศ หน้าที่ของสำนักงานประสานงาน เพื่อช่วยเหลือรักษาบาดแผลเยียวยาพิษภัยจากสงคราม รวมทั้งการซ่อมแซมสิ่งปรักหักพังให้คืนสภาพเดิม ตามข้อตกลงสัญญาเวียงจันทน์ (Vientiane Agreement) จึงอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทูตของประเทศที่แท้จริงนั้น ก็เพิ่งจะรื้อฟื้นกันใหม่ในปีค.ศ. 1992 นี้เอง

นอกจากนี้ สิ่งที่ลาวกับสหรัฐอเมริกายังคงแลกเปลี่ยนอีกประการหนึ่ง คือ ยาเสพติด เฮโรอีน และการปลูกฝิ่นในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำที่เป็นรอยต่อระหว่างประเทศไทย พม่า และลาว ลาวมีความเข้าใจว่า สหรัฐมักจะกล่าวหาลาวว่าเป็นส่วนหนึ่งของต้นทางแหล่งผลิตยาเสพติดที่จำหน่ายและลักลอบเข้าไปในสหรัฐ

การพัฒนาภายใต้ระบอบใหม่

หลักการของสังคมนิยม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นแนวทางยึดการพึ่งตนเอง ภายใต้กรอบของสังคมนิยม โดยมีเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ เพื่อนำมาฟื้นฟูประเทศ ส่วนใหญ่จากกลุ่มประเทศพัฒนา เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน สวีเดน ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น ฯลฯ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในระยะแรกค่อนข้างอัตคัดขัดสน และยากจน ไม่มีองค์การหรือหน่วยงานของเอกชนใดกล้าที่จะติดต่อกับรัฐบาลลาว หรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือด้านสุขอนามัย ด้านการศึกษา ตลอดจนการสร้างเสริมรายได้ทางเศรษฐกิจให้พอประทังเลี้ยงชีพ

ท้าวไกรสอน พรหมวิหานและคณะ ได้นำประเทศเดินตามแนวทางของผู้นำรัสเซียและยุโรปตะวันออกเป็นตัวแบบ กล่าวคือ การระวางระวางต่อการปกมือตนเอง อยู่อย่างโดดเดี่ยว ลึกลับ และไม่เปิดเผยตนต่อสังคมบ่อยครั้งนัก

การฟื้นฟูประเทศตามระบอบการปกครองแบบใหม่นี้ ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ลาว จำเป็นต้องให้ข้าราชการทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารในระบบเก่า ได้รับทราบนโยบายการปกครองใหม่ โดยเข้าค่ายสัมมนาพร้อมรับการอบรมที่เวียงไซ แขวงหัวพัน ไกลชายแดน เวียดนาม พรรคคอมมิวนิสต์ลาวได้เปลี่ยนแปลงการสร้างค่านิยมใหม่ ห้ามมุ่งกางเกงยีนส์ ห้ามใส่แว่นตาดำ ห้ามประชาชนฝึกฝืนนิยมสินค้าไทย ตลอดจนห้ามประชาชนทั่วไป ฟังวิทยุ กระจายเสียงจากประเทศไทย ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกไม่รักชาติ หรือเป็นพวกจักรวรรดินิยม เป็นต้น

พรรคปฏิวัติประชาชนลาว ได้ยึดแบบแผนโครงสร้างการปกครองแบบตัวอย่างจาก เวียดนาม และการปกครองของกลุ่มประเทศสังคมนิยมทั่วไป โดยกำหนดให้ประชาชน ปฏิวัติลาวเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุด และผูกขาดการบริหารประเทศไว้แต่เพียงพรรคการเมืองเดียว มีหน้าที่กำหนดนโยบายเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและการต่างประเทศเพื่อให้คณะรัฐมนตรีนำไปปฏิบัติ

องค์กรปกครองที่สำคัญของระบอบการปกครองใหม่นี้ ประกอบด้วย พรรคการเมือง รัฐบาล และรัฐสภา ซึ่งแต่งตั้งสภาประชาชนสูงสุดเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1975 โดยทำหน้าที่ด้านพิธีการทูต การต้อนรับอาคันตุกะจากต่างประเทศ และการรับรองกฎหมายต่างๆ ที่พรรคปฏิวัติประชาชนลาวและรัฐบาลนำเสนอมเข้ามา

เมื่อประชาชนได้ตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น จึงมีการเลือกตั้งทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นเมือง ระดับแขวง และสมาชิกสภาประชาชนสูงสุด อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งส่วนใหญ่จะมาจากผู้แทนที่เป็นสมาชิกพรรคปฏิวัติประชาชนลาวอยู่แล้ว จึงจะมีสิทธิ์อยู่ในรายชื่อผู้สมัคร และให้ประชาชนสามารถเลือกตั้งได้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการส่งเสริมการลงทุนในภาวะ ปัจจุบัน

จากความล้มเหลวของระบบสหกรณ์การเกษตรแบบนารวม ที่จะผลิตอาหารเลี้ยงประชากรในประเทศได้อย่างพอเพียงในช่วงปีค.ศ. 1976 - ค.ศ. 1978 นั้น ส่งผลให้ สปป.ลาว ต้องชดเชยแผนระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมลง และหันไปส่งเสริมธุรกิจเอกชนมากขึ้น ส่งเสริมการค้าต่างประเทศ ปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกและประเทศไทยมากขึ้น โดยมุ่งใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 2 (ค.ศ. 1980 - ค.ศ. 1990) รวมถึงการตั้งเป้าหมายขยายตัวด้านการเกษตรและส่งออก ป่าไม้ เหมืองแร่ และพลังงานไฟฟ้า จนสามารถผลักดันนโยบาย "กลไกเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Mechanism = NEM)" หรือจินตนาการใหม่นั้นเอง

ปัจจุบัน สปป.ลาว อยู่ระหว่างการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 (ค.ศ. 2006 - ค.ศ. 2010) โดยมุ่งเน้นการจัดความยากจนเป็นเป้าหมายวาระแห่งชาติหลัก

ด้านส่งเสริมการลงทุนนั้น สปป.ลาว ได้มุ่งเน้นการลงทุนของต่างประเทศ (Foreign Investment) โดยอนุญาตให้เข้ามาลงทุนใน 4 สาขาด้วยกัน คือ

- ด้านพลังงาน
- ด้านเหมืองแร่
- ด้านเกษตรกรรม
- ด้านอุตสาหกรรม

แต่ยังคงสงวนอาชีพไว้ให้กับคนลาวในบางสาขา ได้แก่

- ป่าไม้และการสำรวจ
- ขนส่ง
- งานวิชาชีพทางบัญชีและการท่องเที่ยว
- การขับรถและควบคุมเครื่องจักร
- การเก็บเกี่ยวข้าว

โครงสร้างทางธุรกิจที่เปิดให้ดำเนินการได้ คือ

1) สำนักงานตัวแทนต่างประเทศ หรือสำนักงานสาขา (ปัจจุบัน ธนาคารของไทย ได้เปิดเป็น 8 สาขา มีจำนวน 5 ธนาคาร คือ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารทหารไทย)

2) เจ้าของคนเดียว / ห้างหุ้นส่วนจำกัด / บริษัทมหาชน

3) บริษัทที่รัฐบาลลาวถือหุ้นร่วมด้วย

ส่วนภาษีจากกำไรสุทธิของการส่งเสริมการลงทุนใน สปป.ลาว กำหนดให้เสียเพียง 20% ของกำไรสุทธิเท่านั้น

5. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช¹

พ่อขุนรามคำแหง เป็นกษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งกรุงสุโขทัยในราชวงศ์พระร่วง เป็นโอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และพระนางเสือง พระราชประวัติพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตามความปรากฏในจารึกหลักที่ 1 มีใจความว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์มีพระโอรสด้วยพระชายาพระนามว่า นางเสือง จำนวน 3 องค์ พระองค์ใหญ่สิ้นพระชนม์เสียตั้งแต่ยังเยาว์ พระองค์กลางทรงพระนามว่า บาลเมือง (ในหนังสือชินกาลมาลินีและสิงคณิทาน เรียกว่า ปาลราช) องค์ที่สามได้เสวยราชย์ต่อมาทรงพระนามว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราช (ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงด้านที่ 2-3-4 และในคำนำไตรภูมิพระร่วงเรียกว่า รามราช)

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงพระราชสมภพปีใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน ตามหลักฐานพงศาวดารเมืองเหนือ คือ พงศาวดารเมืองโยนก กล่าวไว้ว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงเป็นพระสหายสนิทและรุ่นราวคราวเดียวกับพญาเม็งราย เจ้าเมืองเชียงใหม่ และพญางำเมือง เจ้าเมืองพะเยา ทรงศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสำนักสุกกทันตฤาษี ณ เมืองละโว้ (ลพบุรี) เป็นศิษย์ร่วมอาจารย์เดียวกับพญางำเมือง ในขณะที่ทรงเล่าเรียนศิลปวิทยาอยู่ร่วมกันนั้นพญางำเมืองเจริญพระชันษาได้ 16 ปี

เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเป็นอิสระแล้ว ขุนสามชน เจ้าเมืองฉอดได้ยกกองทัพมาตีเมืองตาก อันเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศตะวันตกของกรุงสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ยกกองทัพออกไปสู้รบกับขุนสามชน และพระราชโอรสองค์ที่สาม ซึ่งเจริญ

¹ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เล่มที่ ๒ เรื่องมหาราชในประวัติศาสตร์ไทย หน้า ๑๕๗

พระชันษาอย่างเข้า 19 ปี ทรงเป็นนักรบที่เข้มแข็ง ในการสงครามเข้าชนช้างชนะขุนสามชน พวกเมืองฉอดจึงได้แตกพ่ายไป เมื่อชนช้างชนะขุนสามชนคราวนั้นแล้ว พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระราชบิดา จึงพระราชทานนามเจ้ารามเป็น "พระรามคำแหง" ซึ่งคงจะหมายความว่า พระรามผู้เข้มแข็ง หรือเจ้ารามผู้เข้มแข็ง

การปกครอง²

เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชขึ้นครองราชย์ การปกครองพลเมืองยังถือตามคติของคนไทยแต่เดิมอยู่ กล่าวคือ ปกครองอย่างบิดาปกครองบุตร หรือบิดูร์กัซ (Paternalism) ดังปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงวางพระองค์อย่างบิดาปกครองบุตร ด้วยการสอดส่องความเป็นอยู่ของราษฎร ใครทุกข์ร้อนจะทูลร้องทุกข์เมื่อใดก็ได้ โปรดให้แขวนกระดิ่งที่ประตูพระราชวัง เมื่อราษฎรมีทุกข์ก็ไปสั่นกระดิ่งนั้น ให้ได้ยินถึงพระกรรมไต่เป็นนิจ ดังข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า

"...ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้ หั้น ไพรฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีด้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจมันจะกล่าวถึงเจ้าถึงขุนปไว้ ไปสั่นกระดิ่งอันหั้นแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อตาม สอนความแก่มันโดยชื่อ ไพรในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม..."

วิธีการนี้เป็นที่มาของประเพณีซึ่งเรียกกันว่า "ตีกลองร้องฎีกา"

ในบรรดาหัวเมืองที่อยู่ไกลออกไปและอยู่ในอำนาจ เช่น เมืองคนที เมืองพระบาง เมืองชัยนาท เมืองแพร่ และเมืองน่าน ใช้บังคับปกครองแบบภายในวงศ์ญาติ หรือที่เรียกว่า บิดูบาล (Patriarchal Government) คือ กำหนดให้ทุกเมืองถือว่ากษัตริย์กรุงสุโขทัยเป็น หัวหน้า หรือหัวหมู่กษัตริย์ในราชธานี ถือว่าเป็นญาติกับประมุขของหัวเมืองลูกหมู่ ประมุขของแคว้นนั้นๆ มีอำนาจปกครองผู้คนในหมู่ของตน ให้มีความเป็นอยู่สุขสมบูรณ์ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

ส่วนบรรดาอาณาจักรต่างๆ ที่เข้ามาเป็นประเทศราชภายหลัง เช่น อาณาจักรศรีวิชัย อาณาจักรมอญ อาณาจักรล้านช้าง ทำให้อาณาจักรสุโขทัยยิ่งใหญ่ในเวลาอันรวดเร็ว การปกครองจึงต้องเปลี่ยนไปตามสภาพ เช่น ทางใต้ และทางตะวันตกจะเป็นรูปแบบสหพันธ์ (Confederation) ส่วนทางภาคเหนือ จะเป็นรูปแบบศักดินา (Feudalism)

² <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/pkr3.htm>

การพาณิชย์³

สมัยสุโขทัยมีการพาณิชย์แบบเสรี มีตลาด มีการซื้อขาย แลกเปลี่ยนกัน เจ้าเมืองมิได้เก็บภาษีอากรแต่อย่างใด ดังความตอนหนึ่งในศิลาจารึกว่า

“...เบื้องตีนนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสาน...”

(คณะกรรมการชำระพจนานุกรมแห่งราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ปสาน คือ ตลาดของแห้ง ที่ขายของแห้ง เทียบกับคำว่า bazaar ในภาษาเปอร์เซีย)

และความอีกตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อชั่วพ่อขุนราม เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองป่อเอาจกอบในไพร่ ลูทางเพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ไครจักไคร่ค้าช้าง ค้า ไครจักไคร่ค้าม้า ค้า ไครจักไคร่ค้าเวียงค้ำทอง ค้า...”

ด้านชลประทาน⁴

เนื่องจากสภาพพื้นที่บริเวณเมืองสุโขทัยเฉียงลาดจนไม่สามารถเก็บน้ำได้ตามธรรมชาติ ทั้งพื้นที่อยู่ติดภูเขา จำเป็นต้องพัฒนาแหล่งเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง ชาวสุโขทัยสมัยนั้นจึงได้พัฒนาการเก็บกักน้ำโดยการสร้างอ่างเก็บน้ำ ทำนบหรือคันดิน สำรางส่งน้ำหรือที่ขุดพบเป็นท่อสังคโลก เรียกว่า ท่อพระร่วง ส่งน้ำเข้าไปในตัวเมืองเพื่อขังเก็บในสระน้ำใหญ่เล็กหลายสระ มีสระขนาดใหญ่ในกำแพงเมือง หรือที่เรียกว่า สระพัง เช่น สระพังทอง สระพังเงิน สระพังสอ มีการขุดบ่อน้ำกรูอิฐจำนวนมาก ทำให้พื้นที่ในเมืองสุโขทัยไม่ขาดแคลนน้ำ มีการชลประทานเพื่อการเกษตร ทำให้สามารถผลิตพืชพันธุ์ธัญญาหารได้อุดมสมบูรณ์ ดังความในจารึกที่ว่า

“เมืองสุโขทัยนี้จึงชม สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าด่างก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ไครสร้างได้ไว้แก่มัน กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตะพังโพยสี โสกินดี ... ตั้งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง”

³ <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/pkr5.htm>

⁴ <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/pkr7.htm>

ด้านอาณาเขต^๕

อาณาเขตรัชสมัย

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ปรากฏตามศิลาจารึกว่า ด้าน
ทิศตะวันออก ถึงเมือง
สรลงสองแคว (พิษณุโลก)
ลุมบาจาย สคาทำฝั่งโขง
ถึงเมืองเวียงจันทน์ เวียงคำ
ด้านทิศใต้ ถึงเมืองคนที
(บ้านโคน อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง อำเภอ
เมือง จังหวัดกำแพงเพชร)
เมืองพระบาง (นครสวรรค์)
เมืองแพรก (เมืองสรรค์บุรี
จังหวัดชัยนาท) สุพรรณภูมิ
(จังหวัดสุพรรณบุรี) ราชบุรี
เพชรบุรี นครศรีธรรมราช

ด้านทิศตะวันตก ถึงเมืองฉอด เมืองหงสาวดี และ ด้านทิศเหนือ ถึงเมืองแพร์ เมืองน่าน
เมืองพลัวพันไปถึงฝั่งโขงดินแดนสิบสองจุไทย จะเห็นได้ว่า อาณาเขตสมัยพ่อขุนรามคำแหง
มหาราชนั้น แท้ที่จริง คือ พื้นที่ประเทศไทยในปัจจุบัน เว้นแต่ตอนเหนือ และพื้นที่ส่วนใหญ่
ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช^๕ ได้ส่งทูตเจริญราชไมตรีกับจีน 4 ครั้ง คือ พ.ศ.
1835, พ.ศ. 1837, พ.ศ. 1838, พ.ศ. 1840 คณะทูตในสมัยต่อมา คือ คณะทูต พ.ศ. 1841
ซึ่งหลักฐานจีนระบุว่า หัวหน้าคณะทูตเป็นรัชทายาทของกษัตริย์สุโขทัย ซึ่งได้อัญเชิญพระ
ราชสาส์นกราบทูลจักรพรรดิว่า "เมื่อพระราชบิดาขึ้นครองราชย์ (จักรพรรดิ) พระราชทาน
อานม้า บังเหียนม้า ผ้าขาว และเสื้อดำยกรองทอง จึงขอพระราชทานสิ่งของดังกล่าวเช่นกัน..."

^๕ <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/pkr2.htm>

^๖ <http://www.info.ru.ac.th/province/Sukhotai/pkr4.htm>

ปรากฏว่าจักรพรรดิประทานให้แก่เชื้อสายกรองทอง แต่ไม่ประทานม้า โดยอ้างว่าสุโขทัย เป็นอาณาจักรเล็ก จะไม่เป็นธรรมเนียมแก่อาณาจักรเพื่อนบ้านอื่นๆของสุโขทัย ความสำคัญของข้อความดังกล่าวข้างต้นอยู่ที่ว่า พ่อขุนรามคำแหงคงจะสวรรคตแล้วใน พ.ศ. 1841

"...คนโตขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ซอยเหนือเพื่อกู้ มันบมีช้าง บมีม้า บมีบัว บมีนาง บมีเงือนบมีทอง ให้แก่มัน ซอยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ข้าเลือกข้าเสื่อหัวฟุงหัวรบ กิติ บ่ฆ่าบตี..."

สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีอาณาจักรใกล้เคียงเข้ามาอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ ด้วย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ไม่มีช้างก็หาให้ ไม่มีม้าก็หาให้ ไม่มีบัว (ปาว) ก็หาให้ ช่วยตั้งบ้านเมืองให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ที่เป็นเคลยศึกก็ไม่ฆ่าไม่ทำร้าย

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช เสด็จถวัลยราชสมบัติเมืองสุโขทัยในราว พ.ศ. 1820 จนถึงประมาณ พ.ศ. 1841 (1842) ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ อันนับว่าเป็นพระมหากษัตริย์คุณยิ่งใหญ่แก่ชาติไทย พระองค์ทรงวางรากฐานให้ชาติไทยมีความมั่นคง ทรงแสนยานุภาพปราบปรามศัตรูน้อยใหญ่ให้ราบคาบ จนอาณาเขตประเทศไทยได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง พระองค์ทรงเป็นนักปกครองชั้นเยี่ยม ทรงปกครองไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตา มุ่งประโยชน์สุขของราษฎรให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ปฏิบัติพระองค์ดุจบิดาปกครองบุตร ใครมีเรื่องทุกข์ร้อนสิ่งใดก็อาจไปสิ้นกระดัง ซึ่งโปรดให้แขวนไว้ที่ประตูวังเพื่อร้องทุกข์ เมื่อพ่อขุนรามคำแหงได้ยินก็จะเสด็จออกพิจารณาความโดยยุติธรรม พระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก และทรงเล็งเห็นอย่างต้องแท้ว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมอันล้ำเลิศ จึงดำเนินพระราโชบายที่จะให้พลสกนิกรของพระองค์ได้ยึดมั่นในหลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างกว้างขวาง เช่น โปรดให้นิมนต์พระสังฆราชจากเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นไปเทศน์สั่งสอนประชาชน โปรดให้สร้างวัดขึ้นโดยทั่วไป จนทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่จนทุกวันนี้ ในด้านการต่างประเทศ พระองค์ได้ทรงเจริญพระราชไมตรีกับต่างประเทศได้อย่างดียิ่ง ในด้านอักษรศาสตร์นั้น พระองค์ได้คิดประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1826 และได้วิวัฒนาการมาเป็นอักษรไทยที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชาติ และเป็นสื่อในการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา นำมาซึ่งความเจริญทางวิทยาการทุกด้าน พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์นั้นแผ่ไพศาลยิ่ง นับเป็นพระมหाराชเจ้าผู้ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย

พระปรีชาสามารถพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์องค์ที่สามแห่งราชวงศ์พระร่วง ตักราชที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง (ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1) คือ มหาตักราช 1205 (พ.ศ. 1826) นั่นเป็นปีที่พระองค์ได้ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น มหาตักราช 1207 (พ.ศ. 1828) ทรงสร้างพระมหาธาตุเมืองศรีสัชนาลัย (เข้าใจว่า คือ พระเจดีย์ที่วัดช้างล้อม ในปัจจุบัน) มหาตักราช 1214 (พ.ศ. 1835) โปรดให้สร้างแท่นหิน ชื่อ พระแท่นมนังคศิลาบาตร และสร้างศาลา 2 หลังชื่อ ศาลาพระมาศและพุทธศาลา ประดิษฐานไว้กลางดงตาล เพื่อเป็นที่ประทับว่าราชการและทรงสั่งสอนข้าราชการและประชาชนในวันธรรมดา ส่วนวันอุโบสถโปรดให้พระสงฆ์นั่งสวดพระปาติโมกข์และแสดงธรรม รัชสมัยของพระองค์รุ่งเรืองยิ่งกว่ารัชกาลใดๆ ราชอาณาจักรเขตแผ่ขยายไปกว้างขวาง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างที่เรียกกันว่า "ไพร่ฟ้าหน้าใส" การพาณิชย์เจริญก้าวหน้า ศิลปวิทยาเจริญรุ่งเรืองหลายประการ กล่าวคือ

ทรงเป็นนักปกครอง

พระองค์ทรงมีพระเมตตาเอาพระทัยใส่ในทุกข์สุขของประชาชน โดยการสนับสนุนการประกอบอาชีพอย่างเสรี ทรงยกเลิก*จังกอย* ซึ่งเป็นภาษีที่คิดตามความกว้างของเรือ ให้กรรมสิทธิ์ที่ดินทำกิน ตลอดจนเสรีภาพให้แก่ราษฎร

ทรงเป็นนักการทูตที่หลักแหลม

พระองค์มีนโยบายกระชับมิตรกับดินแดนต่างๆ ทั้งที่ใกล้เคียง และแม้แต่ดินแดนอันห่างไกลที่มีอำนาจ เช่น *ล้านนา พะเยา ศิริธรรมนคร (นครศรีธรรมราช)* ตลอดจนถึงจีน นอกจากนี้ ยังปรากฏทรงให้ความช่วยเหลือสนับสนุนรัฐที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารด้วย เช่น *มอญ* และ*ล้านช้าง* เป็นต้น

ทรงเป็นนักปราชญ์

พระองค์นั้นทรงเห็นความสำคัญของพระศาสนา พระองค์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก และสนับสนุนทำนุบำรุง *พระพุทธศาสนา* ดังปรากฏว่า พระองค์ทรงนิมนต์พระเถระจากเมืองศิริธรรมนคร มาสถาปนาพระพุทธรูปปางลีลาที่วัดในสุโขทัย ทรงจัดสร้างพระอารามทั้งในและนอกราชธานี รวมทั้งทรงสนับสนุนการเผยแผ่หลักธรรมและการสร้างศาสนวัตถุอีกด้วย นอกจากพระราชกรณียกิจทางด้านพระศาสนาแล้วยังมีความสำคัญ เช่นกัน คือ ทรงส่งเสริมความเจริญทางภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น คือ *การประดิษฐ์*

อักษรไทย หรือ ลายสือไทย เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึง การประดิษฐ์ลายสือไทย จนถึง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในรัชสมัยของพระองค์อีกด้วย และเนื่องจากพระองค์ทรงทำ คุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ปวงชนชาวไทย จึงยกย่องให้พระองค์ทรงเป็น “มหाराช” แห่งประวัติศาสตร์ไทย

พระองค์เป็นกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรสุโขทัย ได้ทรงประกอบราชกรณียกิจที่ สำคัญไว้มากมาย สมควรกล่าวถึงดังนี้คือ

1. ทรงมีความเข้มแข็งในการรบ เมื่อมีพระชันษาเพียง 19 ปี ได้ทรงช่วยพระราชบิดา สู้รบศัตรูอย่างกล้าหาญ โดยได้ทรงชนช้างกับขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด ที่ยกกองทัพมารุกราน กรุงสุโขทัยจนได้ชัยชนะ พระราชบิดาจึงพระราชทานนามว่า “พระรามคำแหง” เมื่อเป็น กษัตริย์แล้ว พระองค์ได้ทรงขยายอาณาจักรออกไปกว้างขวางมาก เป็นที่ย่าเกรงแก่ ประเทศเพื่อนบ้านทั้งปวง

2. ทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศใกล้เคียง เช่น ทรงเป็นเพื่อนสนิทกับ พระยาเม็ญราย (เจ้าเมืองเชียงใหม่) และพระยาจำเมือง (เจ้าเมืองพะเยา) แห่งอาณาจักรล้านนา ไกลออกไปทรงเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศจีน ซึ่งขณะนั้นมีกุบไลข่าน (พระเจ้า หงวนสีโจ้วฮ่องเต้) เป็นกษัตริย์ ได้มีการติดต่อค้าขายระหว่างทั้งสองประเทศ ทั้งยังได้ทรง นำช่างทำถ้วยชามชาวจีนมาสอนคนไทย ซึ่งเราเรียกว่า “สังคโลก”

3. ทรงปกครองพลเมืองให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ได้โปรดให้แขวนกระดิ่งไว้ที่ ประตูพระราชวัง ผู้ใดมีทุกข์ร้อนก็มาตีกระดิ่งถวายฎีกาได้ ในวันโกนวันพระทรงได้นิมนต์ พระภิกษุมาแสดงพระธรรมเทศนาบนแท่นมณังคศิลาบาตรกลางดงตาล ในวันธรรมดาพระองค์ ก็เสด็จออกว่าราชการ และให้ราษฎรเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด และทรงอบรมศีลธรรมจรรยาแก่ ราษฎร

4. ในปีพุทธศักราช 1826 ได้ทรงคิดแบบตัวอักษรไทยขึ้นแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเค้า ของตัวหนังสือไทยในปัจจุบัน และได้ทรงจารึกเหตุการณ์ในสมัยนั้นลงในหลักศิลาจารึก นับได้ว่ามีคุณค่ามากในการศึกษาประวัติศาสตร์ คนในสมัยหลังได้ทราบเรื่องราวต่างๆ ใน สมัยกรุงสุโขทัยจากจารึกนี้เป็นอย่างมาก

ลำดับเวลาและเปรียบเทียบ - จุลศักราช - รัตนโกสินทร์ศก - พุทธศักราช -
คริสต์ศักราช

ลำดับ	รายพระนาม	สมัยสุโขทัย			
		จุลศักราช	พุทธศักราช	คริสต์ศักราช	รวมปีครองราชย์
(1) <u>ราชวงศ์พระร่วง</u> (120 ปี โดยทับซ้อนกับสมัยอยุธยา 27 ปี)					
1	พ่อขุนศรีอินทราทิตย์	531-641	1792-1822	1249-1279	(40 ปี) /
2	พ่อขุนบานเมือง	641-641	1822-1822	1279-1279	(1 ปี) /
3	พ่อขุนรามคำแหงมหาราช	641-660	1822-1841	1279-1298	(19 ปี) /
4	พระยาเลอไทย	660-685	1841-1866	1298-1323	(25 ปี) /
5	พระยาลิไท	685-709	1866-1890	1323-1347	(24 ปี) /
6	พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท)	709-730	1890-1911	1347-1368	(21 ปี) /
7	พระมหาธรรมราชาที่ 2 (ลิไท)	730-761	1911-1942	1368-1399	(31 ปี) /
8	พระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลิไท)	761-781	1943-1962	1400-1419	(19 ปี) /
9	พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมปาด)	781-800	1962-1981	1419-1438	(19 ปี) /

ลำดับ	รายพระนาม	สมัยอยุธยา			
		จุลศักราช	พุทธศักราช	คริสต์ศักราช	รวมปีครองราชย์
(2) <u>ราชวงศ์อู่ทอง</u> (ครั้งที่ 1, 20 ปี)					
1	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง)	712-731	1893-1912	1350-1369	(20 ปี)
2	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2	731-732	1912-1913	1369-1370	(ครั้งที่ 1 ไม่ถึง 1 ปี)
(3) <u>ราชวงศ์สุพรรณภูมิ</u> (ครั้งแรก 18 ปี)					
1	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพระร่วง)	732-750	1913-1931	1370-1388	(18 ปี)
2	สมเด็จพระเจ้าทองลั่น (เจ้าทองจันทร์)	750-750	1931-1931	1388-1388	ครองราชย์เพียง 7 วัน

ลำดับ	รายพระนาม	จุลศักราช	พุทธ ศักราช	คริสต์ ศักราช	รวมปี ครองราชย์
(2) <u>ราชวงศ์อู่ทอง</u> (ครั้งที่ 2, 21 ปี รวม 41 ปี)					
3	สมเด็จพระรามศวร	750-757	1931-1938	1388-1395	(ครั้งที่ 2, 7 ปี)
4	สมเด็จพระรามราชาธิราช	757-771	1938-1952	1395-1409	(14 ปี)
(3) <u>ราชวงศ์สุพรรณภูมิ</u> (ครั้งที่ 2, 160 ปี รวม 178 ปี)					
3	สมเด็จพระอินราชาธิราช (พระนครศรีมหาธิราช)	771-786	1952-1967	1409-1424	(15 ปี)
4	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา)	786-810	1967-1991	1424-1448	(24 ปี)
5	สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	810-850	1991-2031	1448-1488	(40 ปี)
6	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3	850-853	2031-2034	1488-1491	(3 ปี)
7	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พระเชษฐาธิราช)	853-891	2034-2072	1491-1529	(38 ปี)
8	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 (หน่อพุทธางกูร)	891-895	2072-2076	1529-1533	(4 ปี)
9	สมเด็จพระรันทราธิราชกุมาร	895-895	2076-2076	1533-1533	ครองราชย์ 4 เดือน
10	สมเด็จพระไชยราชาธิราช	895-908	2076-2089	1533-1546	(13 ปี)
11	สมเด็จพระยอดฟ้า (พระแก้วฟ้า)	908-910	2089-2091	1546-1548	(2 ปี)
12	สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ	910-930	2091-2111	1548-1568	(20 ปี)
13	สมเด็จพระมหินทราธิราช	930-931	2111-2112	1568-1569	(1 ปี) เสียกรุง ครั้งที่ 1
(4) <u>ราชวงศ์สุโขทัย</u> (61 ปี)					
1	สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช	931-952	2112-2133	1569-1590	(21 ปี)
2	สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (กู่ชาติ)	952-967	2133-2148	1590-1605	(15 ปี)
3	สมเด็จพระเอกาทศรถ	967-972	2148-2153	1605-1610	(5 ปี)
4	สมเด็จพระศรีเสาวภาคย์	972-973	2153-2154	1610-1611	ไม่ครบปี
5	สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม	973-990	2154-2171	1611-1628	(17 ปี)
6	สมเด็จพระเชษฐาธิราช	990-991	2171-2172	1628-1629	(1 ปี)
7	สมเด็จพระอาทิตยวงศ์	991-991	2172-2172	1629-1629	ครองราชย์ 36 วัน

ลำดับ	รายพระนาม	จุดศักราช	พุทธศักราช	คริสต์ศักราช	รวมปีครองราชย์
-------	-----------	-----------	------------	--------------	----------------

(5) ราชวงศ์ปราสาททอง (58 ปี)

1	สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง	991-1018	2172-2199	1629-1656	(27 ปี)
2	สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย	1018-1018	2199-2199	1656-1656	(2 วัน)
3	สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา	1018-1018	2199-2199	1656-1656	ครองราชย์ 3 เดือน
4	สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	1018-1050	2199-2231	1656-1688	(32 ปี)

(6) ราชวงศ์บ้านพลูหลวง (79 ปี)

1	สมเด็จพระเพทราชา	1050-1065	2231-2246	1688-1703	(15 ปี)
2	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8 (สมเด็จพระเจ้าเสือ)	1065-1070	2246-2251	1703-1708	(5 ปี)
3	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 9 (สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ)	1070-1094	2251-2275	1708-1732	(24 ปี)
4	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ	1094-1120	2275-2301	1732-1758	(26 ปี)
5	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมพรร (ขุนหลวงหาเวียด)	1120-1120	2301-2301	1758-1758	ครองราชย์ 2 เดือน
6	สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยาศน์ อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ)	1120-1129	2301-2310	1758-1767	(9 ปี) เสียกรุง ครั้งที่ 2

สมัยกรุงธนบุรี

ลำดับ	รายพระนาม	จุดศักราช	พุทธศักราช	คริสต์ศักราช	รวมปีครองราชย์
-------	-----------	-----------	------------	--------------	----------------

(7) ไม่มีชื่อราชวงศ์

1	สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (กู้ชาติ)	1129-1144	2310-2325	1767-1782	(15 ปี)
---	-------------------------------------	-----------	-----------	-----------	---------

สมัยรัตนโกสินทร์

ลำดับ	รายพระนาม	จุดศักราช	พุทธศักราช	คริสต์ศักราช	รวมปีครองราชย์
-------	-----------	-----------	------------	--------------	----------------

(8) ราชวงศ์จักรี

1	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราช	1-27	2325-2352	1782-1809	(27 ปี)
2	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	27-42	2352-2367	1809-1824	(15 ปี)

ลำดับ	รายพระนาม	จุดศักราช	พุทธศักราช	คริสต์ศักราช	รวมปีครองราชย์
3	พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	42-68	2376-2393	1824-1850	(26 ปี)
4	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	68-86	2393-2411	1850-1868	(18 ปี)
5	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระปิยมหาราช)	86-128	2411-2453	1868-1910	(42 ปี)
6	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	128-143	2453-2468	1910-1925	(15 ปี)
7	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว	143-152	2468-2477	1925-1934	(9 ปี)
8	พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล	152-164	2477-2489	1934-1946	(12 ปี)
9	พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช	164-ปัจจุบัน	2489-ปัจจุบัน	1946-ปัจจุบัน	

หมายเหตุ

- จุดศักราช เลิกใช้เป็นทางการเมื่อ จ.ศ. 1250 หรือ พ.ศ. 2431 ให้ใช้ ร.ศ. เพียงอย่างเดียวโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร.5
- รัตนโกสินทรศก เลิกใช้เป็นทางการเมื่อ จ.ศ. 131 หรือเมื่อ พ.ศ. 2458 โดยให้ใช้พุทธศักราชอย่างเดียว นับแต่นั้นมา โดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร.6

สรุปการครองราชย์

ระยะเวลา

ลำดับพระมหากษัตริย์ของประเทศไทย เริ่มนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย ก่อนหน้านั้นไทยยังไม่เป็นราชอาณาจักรที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยชัดเจน

- นับตั้งแต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ขึ้นครองราชย์ ในปี พ.ศ. 1800 ถึงรัชกาลที่ 9 ปัจจุบันนับได้ 750 ปี
- สมัยสุโขทัย 120 ปี (เหลื่อมทับสมัยอยุธยา 27 ปี)
- สมัยอยุธยา 417 ปี
- สมัยธนบุรี 15 ปี (รวมเวลาว่างเว้นกษัตริย์ระหว่างการกู้ชาติ 1 ปี)
- สมัยรัตนโกสินทร์ 225 ปี (นับถึงปัจจุบัน)

จำนวนพระมหากษัตริย์

- มีพระมหากษัตริย์ปกครองรวมถึงปัจจุบัน 49 พระองค์ ไม่นับขุนวรวงศาธิราช

จำนวนราชวงศ์พระมหากษัตริย์

- ประเทศไทยมีราชวงศ์ของพระมหากษัตริย์ปกครอง 8 ราชวงศ์ (นับพระเจ้าตากสินด้วย)
 - ราชวงศ์พระร่วง 120 ปี พระมหากษัตริย์ 5 พระองค์
 - ราชวงศ์อู่ทอง (2 ครั้ง) 41 ปี พระมหากษัตริย์ 4 พระองค์
 - ราชวงศ์สุพรรณภูมิ (2 ครั้ง) 178 ปี พระมหากษัตริย์ 13 พระองค์
 - ราชวงศ์สุโขทัย 61 ปี พระมหากษัตริย์ 7 พระองค์
 - ราชวงศ์ปราสาททอง 58 ปี พระมหากษัตริย์ 4 พระองค์
 - ราชวงศ์บ้านพลูหลวง 79 ปี พระมหากษัตริย์ 6 พระองค์
 - พระเจ้าตากสินมหาราช 15 ปี พระมหากษัตริย์ 1 พระองค์
 - ราชวงศ์จักรี 225 ปี พระมหากษัตริย์ 9 พระองค์ (นับถึงปัจจุบัน คือ พ.ศ. 2550)

ราชวงศ์กษัตริย์อื่นที่เกี่ยวข้อง

- นอกจากนั้น ยังมีราชวงศ์สำคัญของล้านนา ที่เกี่ยวข้อง อีก 2 ราชวงศ์
 - ราชวงศ์มังราย
 - ราชวงศ์ทิพย์จักราชวงศ์ (เจ้าเจ็ดตน) ราชวงศ์ทิพย์จักราชวงศ์ หรือราชวงศ์ เจ้าเจ็ดตน

คำถามท้ายบทที่ 2

1. จงกล่าวถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์ชนชาวลาวโดยเฉพาะการเปลี่ยนจากการปกครองในระบอบกษัตริย์เป็นสังคมนิยม และคาดว่าผลกระทบของประชาชนจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างไร ? อธิบายมาพอสังเขป

2. ความเป็นเชื้อชาติเดียวกันมาก่อนระหว่างไทย - ลาว ในอดีตมีศาสนาพุทธเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจด้วยกัน มีเพียงสายน้ำโขงและระบอบการปกครองที่ต่างกัน ท่านคิดว่าความแตกต่างดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ลาว - ไทย หรือไม่ ? จงอธิบายประกอบเหตุผล

3. ยุคล่าอาณานิคมโดยฝรั่งเศสเข้ามามีบทบาทในการครอบครองลาว และกลุ่มประเทศอินโดจีน ยกเว้นไทยในช่วงปี ค.ศ. 1860 - ค.ศ. 1945 นั้น การครอบครองของฝรั่งเศสมีผลดีหรือผลเสียต่อการประกาศเอกราชของลาวหรือไม่ ? ด้วยเหตุใด ? จงให้เหตุผลประกอบ

4. เป็นที่ทราบกันดีว่าลาวเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับสงครามเวียดนาม โดยเป็นเวทีการต่อสู้ระหว่างค่ายโลกเสรีกับโลกคอมมิวนิสต์ ท่านคิดว่ามีแรงจูงใจใดบ้าง ? ที่ทำให้ชาวลาวต่อสู้และประสบผลสำเร็จจนมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบสังคมนิยมในปี ค.ศ. 1975 จงอธิบาย

5. จงกล่าวถึง ประวัติศาสตร์ความเป็นมาทางการเมือง การปกครองของลาว ตั้งแต่ยุคก่อนอาณานิคมฝรั่งเศส จนถึงยุคระบอบสังคมนิยมในปี ค.ศ. 1975 จนในปัจจุบันมาพอเข้าใจ